

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
STARPTAUTISKO UN EIROPAS TIESĪBU ZINĀTŅU KATEDRA

MAĢISTRA DARBS

**AKTUĀLĀS PROBLĒMAS JURISDIKCIJAS NOTEIKŠANĀ
VECĀKU ATBILDĪBAS LIETĀS EIROPAS SAVIENĪBAS
IETVAROS**

Autore: **Zane Ozoliņa**
Studenta apliecības Nr: zo16008
Darba vadītāja: asociētā profesore *Dr.iur.* Irēna Kucina

RĪGA 2018

ANOTĀCIJA

Mūsdienās strauji pieaug ne tikai starptautisku ģimeņu, bet arī ar tām saistītu strīdu skaits, līdz ar ko aktuāls ir jautājums par to, kuras valsts tiesā risināmi pārrobežu ģimenes strīdi vecāku atbildības lietās. Briseles IIbis regula ir ieviesusi piekritības normu visaptverošu sistēmu, taču būtiski ņemt vērā, ka katram no piekritības noteikumiem ir specifiskas tā piemērošanas nianses.

Maģistra darba “Aktuālās problēmas jurisdikcijas noteikšanā vecāku atbildības lietās Eiropas Savienības ietvaros” mērķis ir izpētīt Briseles IIbis regulā noteiktos piekritības noteikumus, kā arī regulējumu saistībā ar jurisdikcijas nodošanu un paralēliem tiesas procesiem, īpašu uzmanību pievēršot regulas normu piemērošanas problēmām praksē. Lai sasniegtu izvirzīto mērķi, darba ietvaros izpētīta arī Briseles IIbis regulas izstrādes nepieciešamība un analizēts regulas piemērošanas tvērums.

Darba rezultātā autore secina, ka galvenokārt Briseles IIbis regulas jurisdikcijas normu piemērošanas problēmas saistītas ar regulā ietverto jēdzienu interpretāciju, līdz ar ko to risinājumi atrodami Eiropas Savienības Tiesas praksē. Tāpat veicot pētījumu, autore nonākusi pie secinājuma, ka būtisks un līdz šim neatrisināts Briseles IIbis regulas jurisdikcijas noteikumu trūkums ir *forum necessitatis* noteikumu neesamība.

Atslēgvārdi: vecāku atbildība, Briseles IIbis regula, bērna pastāvīgā dzīvesvieta, vienošanās par piekritību, jurisdikcijas nodošana, bērna prioritārās intereses, paralēlie procesi.

ABSTRACT

Nowadays is rapidly growing not only the number of international families, but also disagreements related to this matter, therefore in which country's court cross-border family disagreements about the issues of parental responsibility must be solved, is a very actual question. Brussels Ibis regulation has implemented the universal system of compliance rules, however, it is essential to take into account, that there are specific adaptation nuances to every regulation of jurisdiction.

The aim of the master's paper "Current issues in the defining of jurisdiction for parental responsibility within the European Union" is to examine the rules of jurisdiction which are defined in the Brussels Ibis regulation, as well as the resolution of the transfer of jurisdiction and parallel proceedings, while paying particular attention to adaption problems of the regulation norms in case law. In order to achieve the objective, the research also explores development necessity of the Brussels Ibis regulation and analyzes the scope of its implementation.

The author of the research concludes that the problems of adaption of the jurisdictional rules of the Brussels Ibis regulation are mainly related to the interpretation of the concepts contained in the regulation, so that their solutions can be found in the case law of the Court of Justice of the European Union. In the same study, the author came to the conclusion that the lack of rules *forum necessitatis* for jurisdictional rules in the Brussels Ibis regulation is a significant and still unresolved issue.

Keywords: parental responsibility, Brussels Ibis regulation, child's permanent residence, jurisdiction agreement, transfer of jurisdiction, priority interests of the child, parallel processes.

SATURS

Ievads.....	5
1. Briseles IIbis regulas izstrādes nepieciešamība.....	7
2. Briseles IIbis regulas piemērošanas tvērumš.....	10
3. Jurisdikcijas noteikšana.....	18
3.1. Bērna pastāvīgā dzīvesvieta (8.pants).....	18
3.2. Bērna iepriekšējās pastāvīgās dzīvesvietas piekritības turpināšanās (9.pants).....	30
3.3. Vienošanās par piekritību (12.pants).....	33
3.3.1. Tiesas jurisdikcija laulības šķiršanas lietā.....	33
3.3.2. Bērna būtiska saikne ar dalībvalsti.....	36
3.4. Piekritība, kuras pamatā ir bērna klātbūtne (13.pants).....	41
3.5. Piekritība atbilstoši valsts tiesībām (14.pants).....	43
4. Lietas nodošanas starp tiesām.....	45
5. Paralēlie procesi.....	51
Kopsavilkums.....	56
Izmantoto avotu un literatūras saraksts.....	58

IEVADS

Eiropas Savienība sniedz plašas iespējas ceļot, strādāt, mācīties un dzīvot jebkurā Eiropas Savienības dalībvalstī, kā rezultātā mūsdienās strauji pieaudzis starptautisku ģimeņu skaits. Tās ir ģimenes, kuru locekļi dzīvo kādā no Eiropas Savienības dalībvalstīm un kurās viens vai vairāki ģimenes locekļi nav šīs valsts pilsoņi.

Pieaugot personu mobilitātei un starptautisku ģimeņu attiecībām, neizbēgami pieaug arī pārrobežu ģimenes strīdu skaits. Ne visi vecāki spēj vienprātīgi atrisināt jautājumus, kas rodas, uzsākot šķiršanās procesu, kā arī savstarpēju pārrunu ceļā nespēj rast risinājumu jautājumos par kopējā bērna aizbildniecību, turpmāko dzīvi, skološanu, veselības aprūpi, līdz ar ko šādus jautājumus nākas risināt ar tiesas starpniecību. Liels skaits pārrobežu ģimenes strīdu saistīti ar vecāka saskarsmes tiesību izmantošanas kārtības noteikšanu, jo bērna interesēs ir regulārs kontakts ar abiem vecākiem neatkarīgi no tā, vai viņi dzīvo šķirti katrs savā valstī.

Jāatzīst, ka, pieaugot pārrobežu ģimenes strīdu skaitam, īpaši aktuāli kļūst jautājumi, kas skar šādu strīdu izšķiršanas kārtību. Ja pārrobežu ģimenes strīdu iespējams atrisināt tikai tiesas ceļā, bieži rodas neskaidrības par to, kuras valsts tiesa ir piekritīga to izskatīt. Atbildes uz šiem un citiem ar pārrobežu ģimenes strīdu saistītiem jautājumiem sniedz Padomes Regula Nr.2201/2003 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību jeb tā dēvētā Briseles IIbis regula.¹

Briseles IIbis regula ir Eiropas Savienības dalībvalstu tiesiskās sadarbības pamats ģimenes lietās. Tās mērķis ir mazināt dalībvalstu nacionālo ģimenes tiesību regulējumu krasās atšķirības un no tām izrietošās problēmas,² nosakot vienotus piekritības noteikumus attiecībā uz laulības šķiršanu, laulāto atšķiršanu, laulības atzīšanu par spēkā neesošu un pārrobežu strīdiem par vecāku atbildību. Tāpat regulā noteikti vienoti noteikumi par nolēmumu atzīšanu un izpildi citās dalībvalstīs. Viens no regulas galvenajiem mērķiem ir aizsargāt bērnu tiesības saglabāt attiecības ar abiem vecākiem pat tad, ja viņi ir šķirti vai dzīvo dažādās Eiropas Savienības dalībvalstīs.

Briseles IIbis regula stājās spēkā 2005.gada 1.martā, un tās trīspadsmit gadus ilgajā piemērošanas laikā saskatāmi vairāki ar regulas piemērošanu saistīti problēmjaudājumi.

Maģistra darbā “Aktuālās problēmas jurisdikcijas noteikšanā vecāku atbildības lietās Eiropas Savienības ietvaros” autore izpētīs Briseles IIbis regulas izveidi un jurisdikcijas normu

¹ Padomes Regula (EK) Nr.2201/2003 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas (EK) Nr.1347/2000 atcelšanu. Pieņemta 2003.gada 27.novembrī. [05.02.2017. red.]

² Magnus U., Mankowski P. Introduction. In: Magnus U., Mankowski P. (eds.), Brussels IIbis Regulation. European Commentaries on Private International Law: Volume 2. Munich: Sellier, 2012, p.7.

piemērošanu attiecībā uz vecāku atbildības lietām, īpašu uzmanību veltot to piemērošanas neskaidrībām.

Darba mērķis ir izpētīt un analizēt Briseles IIbis regulas jurisdikcijas normu vecāku atbildības lietās piemērošanas problemātiku un aplūkot iespējamus problēmjaudājumu risinājumus.

Lai sasniegtu darba mērķi, autore ir izvirzījusi vairākus uzdevumus:

- 1) aplūkot Eiropas Savienības tiesību aktus vecāku atbildības jautājumos;
- 2) izpētīt Briseles IIbis regulas piemērošanas tvērumu;
- 3) identificēt galvenos Briseles IIbis regulas jurisdikcijas normu piemērošanas problēmjaudājumus un regulējuma nepilnības;
- 4) aplūkot iespējamus problēmjaudājumu risinājumus;
- 5) sniegt iespējamus priekšlikumus regulas pilnveidošanas nepieciešamībai.

Darba izstrādē autore izmantojusi tādas zinātniskās pētniecības metodes kā vēsturisko – lai izpētītu Eiropas Savienības regulējuma vecāku atbildības jomā vēsturisko attīstību un tā izstrādes nepieciešamību, kā arī salīdzinošo – lai salīdzinātu normatīvo aktu regulējumu un tiesu praksi vecāku atbildības lietās. Galvenā pētniecības metode, izstrādājot maģistra darbu, ir analītiskā metode, kas izmantota, pētot normatīvos tiesību aktus, it īpaši Briseles IIbis regulas jurisdikcijas normas un regulas jēdzienu saturu, kā arī tiesību praktiķu darbus, tiesu praksi un citus tiesību avotus. Galvenokārt analīze ir autore veikto secinājumu un priekšlikumu pamatā.

Darba izstrādes procesā izmantota angļu un latviešu valodā izdotā juridiskā literatūra, kā arī analizēts Eiropas Savienības un nacionālais tiesiskais regulējums. Tāpat izpētes procesā analizēta un pētīta tiesu prakse, izmantoti Eiropas Savienības institūciju sniegtie priekšlikumi un ziņojumi.

Darbs sastāv no anotācijām latviešu un angļu valodā, ievada, piecām nodaļām, secinājumiem un izmantotās literatūras avotiem. Pirmajā nodaļā autore izpētīs Eiropas Savienības tiesisko regulējumu vecāku atbildības lietās un Briseles IIbis regulas izstrādes nepieciešamību. Otrajā nodaļā autore analizēs Briseles IIbis regulas piemērošanas tvērumu, kas ir ļoti būtiski, piemērojot arī jurisdikcijas normas vecāku atbildības lietās. Darbā netiks aplūkotas un analizētas piekritības normas, kas saistītas ar bērna prettiesiskas aizturēšanas un aizvešanas jautājumiem. Trešajā nodaļā tiks aplūkotas Briseles IIbis regulas piekritības normas, uzsverot to piemērošanas problēmjaudājumus, kā arī sniedzot to iespējamus risinājumus. Ceturtā darba nodaļa tiks veltīta jautājumam par jurisdikcijas nodošanu citas dalībvalsts tiesai, savukārt piektā – jautājumiem par paralēlām tiesvedībām.

1. BRISELES IIBIS REGULAS IZSTRĀDES NEPIECIEŠAMĪBA

Lai gan Eiropas Savienības līgumi paredz, ka materiālo tiesību normas ģimenes tiesību jomā nav Eiropas Savienības kompetences jautājums, vienlaikus tiek uzsvērts, ka ģimenes tiesības nepieciešams skatīt Eiropas integrācijas un brīvas personu pārvietošanās kontekstā ar mērķi saglabāt ģimenes statusu katrā dalībvalstī.³

Dalībvalstu nacionālā regulējuma krasās atšķirības, tajā skaitā ģimenes tiesību jautājumos, apdraudēja Eiropas Savienības brīvības, drošības un tiesiskuma telpu, kurā tiek nodrošināta personu brīva pārvietošanās. Līdz ar ko radās būtiska nepieciešamība izstrādāt regulējumu, lai izveidotu drošu tiesisko vidi bērniem, nodrošinot pārskatāmu sistēmu vecāku jautājumu risināšanai un Eiropas Savienībā pieņemtu nolēmumu vecāku atbildības jautājumos apriti.⁴

Pirmais Eiropas līmeņa starptautiskais līgums, kas paredzēja vienotus jurisdikcijas noteikumus un spriedumu atzīšanas un izpildes kārtību Eiropā, bija Briseles 1968.gada 27.septembra Konvencija par jurisdikciju un tiesas spriedumu izpildi civillietās un komercietās jeb Briseles konvencija,⁵ ko noslēdza Francija, Itālija, Luksemburga, Nīderlande un Vācija jeb sešas sākotnējās Eiropas Ekonomiskās zonas dalībvalstis.⁶ Tomēr Briseles konvencijas darbības joma bija ļoti ierobežota – no tās bija izslēgta liela daļa ģimenes tiesību jautājumu.⁷

Briseles konvencijas noteikumi tika ņemti par pamatu 1988.gada 16.septembra Konvencijas par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komercietās jeb 1988.gada Lugāno konvencijas⁸ izstrādē, kas pēc būtības paplašināja Briseles konvencijas jurisdikcijas noteikumus, tos piemērojot arī ārpus Eiropas Savienības robežām.⁹ Tāpat Briseles konvencijas noteikumi kļuva par pamatu, izstrādājot 1988.gada Lugāno konvencijas pēcteci –

³ Persano F. No Briseles Iibis regulas līdz priekšlikumam Padomes regulai, ar ko groza Regulu (EK) Nr.2201/2003 attiecībā uz jurisdikciju laulības lietās un ievieš noteikumus par šajās lietās piemērojamām tiesībām. Rēzekne: SIA "Latgales druka", 2010, 7.lpp.

⁴ Tieslietu Ministrija: Padomes 2003.gada 27.novembra regula (EK) Nr. 2201/2003 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas (EK) Nr.1347/2000 atcelšanu jeb Briseles Iibis regula. Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/cits/eiropas-savienibas-regulejums-padomes-regula-ek-nr-2201-2003-2003-gada-27-novembris-par-jur> [aplūkots 12.01.2017.]

⁵ 1968 Brussels Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters (Consolidated version CF 498Y0126(01)). Done at Brussel 27.09.1968. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A41968A0927%2801%29> [12.01.2017. red.]

⁶ Jenard P. Report on the Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matter (signed at Brussels, 27 September 1968). Official Journal of the European Union, March 1979, No.C 59, p.3.

⁷ Ibid., p.10-11.

⁸ Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters. Done at Lugano 16.09.1988. Pieejams: <https://curia.europa.eu/common/recdoc/convention/en/c-textes/lug-idx.htm> [12.01.2017. red.]

⁹ Eiropas Komisija: Kopienas noteikumus par jurisdikciju piemēro arī dalībvalstīs un dažās valstīs, kas nav Eiropas Savienības dalībvalstis. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/jurisdiction_courts/jurisdiction_courts_int_lv.htm [aplūkots 13.01.2017.]

2007.gada 30.oktobra Konvenciju par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komercietās jeb 2007.gada Lugāno konvenciju.¹⁰

Pēc ilga sagatavošanās un izstrādes procesa, kas tika uzsākts jau 1992.gadā, 1998.gada 28.maijā Eiropas Savienības Padome apstiprināja Konvenciju par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās jeb Briseles I konvenciju,¹¹ iesakot to apstiprināt dalībvalstīm saskaņā ar to attiecīgajiem konstitucionālajiem noteikumiem.¹²

Tomēr Briseles I konvencija tā arī netika ratificēta dalībvalstīs un nestājās spēkā. Iemesls tam bija 1997.gada 2.oktobra Amsterdamas līguma jaunie noteikumi, kas pavēra plašas iespējas Eiropas Savienības starptautiskā civilprocesa turpmākai attīstībai un tiesu iestāžu sadarbībai civillietās.¹³ Tādējādi tika nolemts neratificētos Briseles I konvencijas noteikumus konvertēt jaunā Eiropas Savienības tiesību aktā, kura normas būtu saistošas un tieši piemērojamas visās dalībvalstīs.¹⁴

Rezultātā uz Briseles I konvencijas pamata 2000.gada 29.maijā tika pieņemta Padomes Regula Nr.1347/2000 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par abu laulāto vecāku atbildību par bērniem jeb Briseles II regula.¹⁵ Tā stājās spēkā 2001.gada 1.martā un bija tieši piemērojama visās tā laika piecpadsmit dalībvalstīs, izņemot Dāniju.¹⁶

Briseles II regula aptvēra tādus jautājumus kā jurisdikciju, nolēmumu atzīšanu un izpildi civillietās, kas saistītas ar laulības šķiršanu, laulāto atšķiršanu vai laulības atzīšanu par spēkā neesošu.

Attiecībā uz vecāku atbildības jautājumiem Briseles II regulas tvērums bija būtiski ierobežots – tā bija piemērojama tikai ar laulības lietu saistītos strīdos un tikai attiecībā uz abu laulāto kopējiem bērniem. Tādējādi no regulas tvēruma bija izslēgti tādi vecāku atbildības jautājumi, kas saistīti ar viena laulātā bērniem, audžubērniem, ārļaulībā dzimušiem bērniem, kā arī uz bērniem, kas dzimuši laulībā, kas vēlāk tikusi šķirta.¹⁷

Briseles II regulas ierobežojošie tvēruma noteikumi tika ļoti plaši kritizēti. Ņemot vērā, ka atsevišķās dalībvalstu tiesību sistēmās, piemēram, Holandē, Anglijā un Skotijā, mātes/tēva

¹⁰ Konvencija par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komercietās. Parakstīta Lugāno 30.10.2007. Pieejams: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:22009A0610\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:22009A0610(01)) [15.01.2017. red.]

¹¹ Magnus U., Mankowski P. Introduction. In: Magnus U., Mankowski P. (eds.), Brussels Ibis Regulation. European Commentaries on Private International Law: Volume 2. Munich: Sellier, 2012, p.18.

¹² Ibid., p.18-19.

¹³ Kačevska I., Rudevska B. Pētījums "Eiropas Savienības regulu attiecībā uz Eiropas Savienības līmeņa procedūru civillietās praktiskā piemērošana: Baltijas valstu pieredze". Rīga: Tieslietu ministrija, 6.lpp.

¹⁴ Magnus U., Mankowski P., 2012, p.18.

¹⁵ Padomes Regula Nr.1347/2000 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par abu laulāto vecāku atbildību par bērniem. Pieņemta 29.05.2000. [05.02.2017. red.]

¹⁶ Magnus U., Mankowski P., 2012, p.18-19.

¹⁷ Stalford H. Children and the European Union: Rights, Welfare and Accountability. Oxford, Portland and Oregon: Hart Publishing, 2012, p.97.

partneris, tajā skaitā laulātais, ir tiesīgs īstenot vecāku atbildību pār bērnu, kas nav viņa miesīgs bērns, Briseles II regulas izveidotais iedalījums attiecībā uz laulībā dzimušiem bērniem varēja novest pie atšķirīgiem piekritības un atzīšanas noteikumiem pat attiecībā uz vienas ģimenes bērniem. Tāpat līdzīgā situācijā nonāca vecāki, kuru bērni nav dzimuši laulībā vai tikuši adoptēti.¹⁸

Ievērojot, ka vecākiem nepieciešams nodrošināt vienlīdzīgas iespējas izmantot savas saskarsmes tiesības ar bērnu arī pēc laulības iziršanas, kā arī attiecībā uz ārļaulībā dzimušiem bērniem, Francija 2000.gada 3.jūlijā, vēl pirms Briseles II regulas spēkā stāšanās, iesniedza priekšlikumu pieņemt regulu par savstarpēju spriedumu izpildi attiecībā uz vecāku saskarsmes tiesībām, lai nodrošinātu vienlīdzību attiecībā uz visiem bērniem.¹⁹

Minētais regulējuma robs tika aizpildīts, 2003.gada 27.novembrī pieņemot Padomes Regulu Nr.2201/2003 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas Nr.1347/2000 atcelšanu jeb Briseles IIbis regulu. Atšķirībā no Briseles II regulas, jaunais regulējums attiecināms uz vecāku atbildības jautājumiem neatkarīgi no tā, vai strīds ir saistīts ar laulības lietu un vai bērns ir dzimis laulībā.²⁰

Pēdējās divās desmitgadēs Eiropas Savienībā būtiski palielinājies tieši ārļaulībā dzimušo bērnu īpatsvars, ko apstiprina arī Eiropas Savienības Statistikas biroja "Eurostat" veiktie pētījumi. Atsevišķās dalībvalstīs ārļaulībā dzimušo bērnu skaits pat pārsniedz laulībā dzimušo bērnu skaitu, piemēram, 2015.gadā Francijā ārļaulībā dzimuši 59,7% bērni, Bulgārijā un Slovēnijā – 58,6%, Igaunijā – 56,1%, Zviedrijā – 54,9%, Dānijā – 54%, Portugālē – 52,8%, Nīderlandē – 50,4%. Latvijā ārļaulībā dzimušo bērnu īpatsvars ir 40,9%.²¹

Autores ieskatā, minētais liecina par pārmaiņām tradicionālās ģimenes veidošanas modelī Eiropas Savienības ietvaros. Tādējādi Briseles IIbis regulas materiālā tvēruma paplašināšana bija ļoti nozīmīgs solis, lai nodrošinātu vienlīdzīgu attieksmi pret visiem bērniem pārrobežu strīdu izskatīšanā.

¹⁸ Magnus U., Mankowski P., 2012, p.74,75.

¹⁹ Borrás A. Article 8. In: Magnus U., Mankowski P. (eds.), Brussels IIbis Regulation. European Commentaries on Private International Law: Volume 2. Munich: Sellier, 2012, p.110.

²⁰ P.Stone, EU Private International Law. Harmonization of Laws. Edward Elgar Publishing Limited, 2006, p.8-9.

²¹ Eurostat: Population (Demography, migration and projections). Pieejams: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/population-demography-migration-projections/births-fertility-data/main-tables> [aplūkots 05.02.2017.]

2. BRISELES IIBIS REGULAS PIEMĒROŠANAS TVĒRUMS

Tāpat kā ikviena Eiropas Savienības regula, arī Briseles Iibis regula ir ar vispāršaistošu spēku attiecībā uz visu Eiropas Savienību – gan iestādēm, gan dalībvalstīm, gan indivīdiem. Jurisdikcijas, sprieduma atzīšanas un izpildes noteikumus dalībvalstīs ieviešot regulas formā, tiek sekmēts mērķis, ka visās dalībvalstīs šie noteikumi tiks piemēroti vienādi un bez iespējamām atkāpēm.²²

Tā kā regula ir tiesību akts, kas apveltīts ar tiešo piemērojamību, dalībvalstu tiesām un iestādēm ir pienākums Briseles Iibis regulas normas piemērot tieši un nepastarpināti, tāpat kā piemērojot nacionālās tiesības.²³

Tomēr pirms katras regulas piemērošanas nozīmīgs jautājums ir regulas piemērošanas tvērums. Briseles Iibis regula aptver noteikumus par jurisdikciju, nolēmumu atzīšanu un izpildi – tajā paredzēti vienoti piekritības noteikumi par laulības šķiršanu, laulāto atšķiršanu un laulības atzīšanu par neesošu, kā arī attiecībā uz strīdiem par vecāku atbildību pārrobežu situācijās.

Jāuzsver, ka Briseles Iibis regula nesniedz atbildes uz jautājumiem par pārrobežu strīdā piemērojamiem tiesību aktiem un šo jautājumu loks ir izslēgts no regulas tvēruma. Tas gan nenozīmē, ka Eiropas Savienība nav veikusi attiecīgu tiesību aktu izstrādi šajā jomā. Proti, noteikumi par laulības šķiršanas un atšķiršanas lietās piemērojamajiem tiesību aktiem ietverti Padomes Regulā Nr.1259/2010, ar kuru īsteno ciešāku sadarbību attiecībā uz tiesību aktiem, kas piemērojami laulības šķiršanai un laulāto atšķiršanai jeb Roma III regulā.²⁴ Minētā regula gan nav saistoša visām dalībvalstīm un ir piemērojama tikai Beļģijā, Bulgārijā, Vācijā, Spānijā, Grieķijā, Francijā, Itālijā, Latvijā, Lietuvā, Luksemburgā, Ungārijā, Maltā, Austrijā, Portugālē, Rumānijā un Slovēnijā. Savukārt attiecībā uz vecāku atbildības lietās piemērojamiem tiesību aktiem tiek piemēroti Hāgas konvencijas par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem noteikumi,²⁵ ja vien attiecīgā valsts ir konvencijas dalībniece.²⁶

²² Autoru kolektīvs. Eiropas Savienības tiesības. I daļa. Institucionālās tiesības. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 231.-232.lpp.

²³ Ibid., 232.lpp.

²⁴ Padomes Regula (ES) Nr.1259/2010, ar kuru īsteno ciešāku sadarbību attiecībā uz tiesību aktiem, kas piemērojami laulības šķiršanai un laulāto atšķiršanai. Pieņemta 20.12.2010. [15.03.2017. red.]

²⁵ Hāgas konvencija par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem. Parakstīts Hāgā 19.10.1996. [15.03.2017. red.]

²⁶ Kruger T., Samyn L. Brussels II bis: successes and suggested improvements. Journal of Private International Law, 2016, Vol. 12., No.1, p.133-134.

Lai vecāku atbildības strīda piekritība tiktu noteikta saskaņā ar Briseles IIbis regulas jurisdikcijas normām, obligāts priekšnoteikums ir pārrobežu elementa konstatēšana izskatāmajā strīdā.²⁷

Attiecībā uz Latvijas tiesām tas nozīmē, ka tiesnesim, konstatējot pārrobežu elementu, ir pamats atkāpties no Civilprocesa likumā noteiktās piekritības kārtības un apsvērt, vai šajā gadījumā nav nepieciešams piemērot kādu Eiropas Savienības tiesisko regulējumu. Minētais pienākums izriet arī no Civilprocesa likuma 5.panta pirmās un trešās daļas, kas noteic, ka tiesa izspriež civillietas saskaņā ar likumiem un citiem normatīvajiem aktiem, Latvijas Republikai saistošiem starptautiskajiem līgumiem un Eiropas Savienības tiesību normām. Ja attiecīgo tiesību jautājumu regulē Eiropas Savienības tiesību normas, kas ir tieši piemērojamas Latvijā, Latvijas likumu piemēro, ciktāl to pieļauj Eiropas Savienības tiesību normas.²⁸

Ja strīdā par vecāku atbildību saistītā jautājumā konstatēts pārrobežu elements, Briseles IIbis regula piemērojama ar nosacījumu, ka ir izpildījušies arī citi tās tvēruma aspekti, jo pirms ikvienas Eiropas Savienības regulas piemērošanas būtiski noteikt tās ģeogrāfisko, temporālo un materiālo tvērumu.²⁹

Attiecībā uz Briseles IIbis regulas ģeogrāfisko piemērošanas jomu regula ir piemērojama visās Eiropas Savienības dalībvalstīs, izņemot Dāniju. Saskaņā ar regulas 2.panta 3.punktu Dānija regulas izpratnē netiek uzskatīta par dalībvalsti. Minētais pēc būtības nozīmē to, ka uz Dāniju neattiecas regulas jurisdikcijas noteikumi un Dānijā pieņemtie spriedumi netiek atzīti un izpildīti saskaņā ar regulas nosacījumiem. Attiecībās ar Dāniju jurisdikcija nosakāma vai nu atbilstoši nacionālo starptautisko procesuālo ģimenes tiesību noteikumiem, vai arī, pamatojoties uz Hāgas konvencijas par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem, ja arī otra dalībvalsts ir tās līgumslēdzēja puse.

Pārējās Eiropas Savienības dalībvalstīs Briseles IIbis regula ir tieši piemērojama un tās noteikumus nav nepieciešams iestrādāt nacionālajos normatīvajos aktos.³⁰

Savukārt attiecībā uz regulas temporālo tvērumu jeb piemērošanu laikā jāņem vērā, ka, lai gan Briseles IIbis regula pieņemta 2003.gada 27.janvārī, piemērota tā tiek no 2005.gada 1.marta. Valstīs, kuras Eiropas Savienībai pievienojušās pēc 2005.gada 1.marta, regula tiek

²⁷ Magnus U., Mankowski P., 2012, p.41.

²⁸ Civilprocesa likums: LV likums. Pieņemts 14.10.1998. [15.03.2017. red.]

²⁹ Kačevska I., Rudevska B., Buka A., Dambergs M., Fillers A. Rekomendācijas un vadlīnijas. Efektīva Eiropas Savienības tiesību aktu pārrobežu tiesiskās sadarbības jomā civillietās izstrāde, pārņemšana, ieviešana un piemērošana (Latvijā, Ungārijā, Vācijā, Zviedrijā un Apvienotajā Karalistē). Rīga: [b.i.], 2015, 22.lpp.

³⁰ Magnus U., Mankowski P., 2012, p. 20.

piemērota no datuma, kurā tā pievienojusies – attiecībā uz Bulgāriju un Rumāniju regulu piemēro no 2007.gada 1.janvāra, savukārt attiecībā uz Horvātiju – no 2013.gada 1.jūlija.³¹

Regulas 1.pantā definēta regulas darbības joma jeb materiālais tvērums, proti, Briseles IIbis regula piemērojama tikai divu jomu civillietās – pirmkārt, laulības šķiršanas lietās, lietās par laulāto atšķiršanas un laulības atzīšanu par neesošu, un otrkārt, vecāku atbildības lietās.

Briseles IIbis regulas 1.pants pēc būtības balstīts uz Briseles II konvencijā un Briseles II regulā ietvertajiem noteikumiem, jaunajā regulējuma tomēr paredzot būtisku atšķirību vecāku atbildības jomā. Proti, atšķirībā no iepriekšējo regulējumu darbības jomas, kura bija ierobežota attiecībā uz civillietām par abu laulāto vecāku atbildību par bērnu, ja lieta bija saistīta ar laulības šķiršanu, laulāto atšķiršanu vai laulības atzīšanu par neesošu procesu, Briseles IIbis regulas materiālais tvērums ir daudz plašāks. Briseles IIbis regula nodrošina visu bērnu vienlīdzību un ir piemērojama visās civillietās par vecāku atbildību par bērnu neatkarīgi no tā, vai vecāki ir/nav precējušies, vai puses lietā ir/nav bērna bioloģiskie vecāki. Tāpat nav nepieciešama saistība ar laulības šķiršanas, laulāto atšķiršanas vai laulības atzīšanas par spēkā neesošu tiesvedības procesu.³²

Ļoti būtisks Briseles IIbis regulas piemērošanas nosacījums ir regulā ietverto jēdzienu autonoma interpretācija, kas nozīmē, ka dalībvalstu tiesām jāatturas to interpretācijā atsaukties uz nacionālajām tiesībām. Tikai autonomas regulas jēdzienu interpretācijas ceļā iespējams panākt vienotu tiesību jēdzienu izpratni un piemērošanu Eiropas Savienībā.³³

Par autonomu jēdzienu atzīt var vai nu Eiropas Savienības likumdevējs pašā regulas tekstā, vai arī Eiropas Savienības Tiesa, veicot Eiropas Savienības tiesību aktu interpretāciju.³⁴

Viens no autonomi interpretējamiem ir civillietas jēdziens. Lai gan regulas tekstā nav sniegts tiešs civillietas jēdziena skaidrojums, tas aptver visus jautājumus, kas uzskaitīti regulas 1.panta “a” un “b” apakšpunktos. Attiecībā uz vecāku atbildības jautājumiem regula piemērojama civillietās, kas saistītas ar vecāku atbildības iegūšanu, īstenošanu, deleģēšanu, ierobežošanu vai izbeigšanu.

Neskatoties uz regulas tekstā ietverto plašo vecāku atbildības jomā ietilpstošo jautājumu uzskaitījumu, praksē neskaidrības rada jautājums par to, cik plaši regulas ietvaros iespējams interpretēt civillietas jēdzienu. Dalībvalstu nacionālais regulējums vecāku atbildības jautājumos ir ļoti atšķirīgs, turklāt atsevišķās dalībvalstīs daļa vecāku atbildības jautājumi saskaņā ar nacionālajiem tiesību aktiem tiek risināti administratīvā procesa ietvaros. Tādējādi

³¹ Eiropas Komisija. Prakses rokasgrāmata par Briseles IIa regulas piemērošanu. Beļģija: Eiropas Savienība, 2013, 5.lpp.

³² Pintens W. Article 1. In: Magnus U., Mankowski P. (eds.), Brussels IIbis Regulation. European Commentaries on Private International Law: Volume 2. Munich: Sellier, 2012, p.52.

³³ Kačevska I., Rudevska B., Buka A., Damberg M., Fillers A., 2015, 16.lpp.

³⁴ Ibid.

pašsaprotami rodas jautājums par regulas piemērošanas iespējamību attiecībā uz nolēmumiem, kuri ietilpst publisko tiesību jomā.³⁵

Atbildi uz minēto jautājumu sniegusi Eiropas Savienības Tiesa 2007.gada 27.novembra spriedumā lietā Nr.C-435/06 pēc Somijas Augstākās administratīvās tiesas lūguma sniegt prejudiciālo nolēmumu.³⁶

Lai labāk izprastu spriedumā sniegto regulas interpretāciju, autore sniegs īsu lietas būtisko apstākļu izklāstu. Proti, lūgums tika iesniegts saistībā ar situāciju, kad Zviedrijas kompetentā iestāde pieņēma lēmumu par nekavējošu divu bērnu (Somijas pilsoņu) nodošanu iestādes aprūpei un tālāku nodošanu audžuģimenei. Tā kā pēc lēmuma pieņemšanas, bet pirms tā apstiprināšanas tiesā nacionālā regulējuma noteiktajā kārtībā, bērnu māte kopā ar bērniem pārcēlās uz Somiju, Zviedrijas kompetentās iestādes pieņemtā un tiesas apstiprinātā lēmuma izpildei tika iesaistīta Somijas policijas palīdzība, pamatojoties uz abu valstu sadarbības noteikumiem. Rezultātā tika pieņemts lēmums, saskaņā ar kuru Somijas policija uzdeva par pienākumu bērnu mātei nodot bērnus Zviedrijas kompetentajai iestādei. Bērnu māte lēmumu pārsūdzēja, līdz strīds nonāca Somijas Augstākās tiesas lietvedībā, kurai savukārt radās šaubas par Briseles IIbis regulas piemērošanas iespējamību izskatāmajā lietā. Somijā lēmums par bērna ievietošanu aprūpes iestādē un nodošanu audžuģimenei ir publisko tiesību jautājums, tādēļ Somijas tiesas ieskatā, tas pēc būtības neietilpst regulas civillietas jēdziena tvērumā. Turklāt neskaidrs bija arī jautājums par to, vai Briseles IIbis regula attiecas uz visiem jautājumiem, kas saskaņā ar nacionālo bērnu tiesību aizsardzības regulējumu attiecas procesu saistībā ar bērna ievietošanu aprūpes iestādē un nodošanu audžuģimenei.³⁷

Eiropas Savienības Tiesa spriedumā uzsvēra, ka bērna nodošana aprūpes iestādē un nodošana audžuģimenes aprūpē ir viens no vecāku atbildības jautājumiem. Lai nodrošinātu vienlīdzību attiecībā uz visiem bērniem, Briseles IIbis regula attiecināma uz visiem lēmumiem par vecāku atbildību, tostarp uz bērnu aizsardzības pasākumiem.³⁸

Par nepamatotu un regulas mērķiem neatbilstošu tiesa atzina Zviedrijas valdības sniegto civillietas jēdziena interpretāciju, saskaņā ar kuru lēmumu pieņemšana par bērna nodošanu iestādes aprūpē un audžuģimenei ir veids, kā tiek īstenota valsts vara, līdz ar ko šie nolēmumi neietilpst regulas piemērošanas jomā.³⁹

Apstāklis, ka lēmumu par bērna ievietošanu aprūpes iestādē un bērna nodošanu audžuģimenei pieņemšana atsevišķās dalībvalstīs ir nodota administratīvo iestāžu kompetencē

³⁵ Pintens W., 2012, p.54.

³⁶ EST 27.11.2007. spriedums lietā C-435/06.

³⁷ Ibid.

³⁸ Ibid.

³⁹ Ibid.

un šādi lēmumi saskaņā ar nacionālajiem tiesību aktiem tiek pieņemti publisko tiesību jomā, nevar ietekmēt Briseles IIbis regulas piemērojamību un civillietas jēdziena interpretāciju.⁴⁰

Eiropas Savienības Tiesa lietas izskatīšanas gaitā ir īpaši uzsvērusi Briseles IIbis regulā ietvertā civillietas jēdziena autonomās interpretācijas nepieciešamību, norādot, ka regulas piemērošanas joma jādefinē saskaņā ar Eiropas Savienības tiesībām, nevis dalībvalstu tiesībām, tādā veidā sasniedzot regulā noteiktos mērķus, ieskaitot vienlīdzīgas attieksmes nodrošināšanu pret visiem bērniem.⁴¹

Tādējādi secināms, ka Briseles IIbis regulas ietvaros civillietas jēdziens definējams pēc iespējas plaši un atbilstoši tās apsvērumiem un mērķiem, regulu piemērojot arī gadījumos, kad kāds ar vecāku atbildību saistīts jautājums saskaņā ar dalībvalsts nacionālajiem tiesību aktiem ietilpst publisko tiesību jomā.

Šajā sakarā gan norādāms, ka no regulas materiālā tvēruma ir izslēgti jauniešu aizsardzības pasākumi ar sodošu raksturu un nolēmumi par bērna ievietošanu iestādē bērna izdarīta noziedzīga nodarījuma rezultātā.⁴²

Uzmanība pievēršama arī regulā ietvertajam vecāku atbildības jēdziena saturam. Starptautiskā līmenī vecāku atbildības institūts pirmo reizi parādījās 1989.gada 20.novembra Bērnu tiesību konvencijā.⁴³ Proti, tās 18.pantā uzsvērts princips, ka vecāki un aizbildņi ir galvenās personas, kuras ir atbildīgas par bērna audzināšanu un attīstību.⁴⁴ Minētais jēdziens jau plašāk definēts Hāgas 1996.gada 19.oktobra konvencijā par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem, regulējuma 1.panta 2.punktā nosakot, ka termins vecāku atbildība ir vecāku vara vai citas līdzīgas atbildības attiecības, kas nosaka vecāku, aizbildņu vai citu likumīgu pārstāvju tiesības, pilnvaras un pienākumus attiecībā uz bērna personu vai īpašumu.⁴⁵

Briseles II regula paredzēja, ka vecāku atbildības jēdziens definējams atbilstoši katras dalībvalsts tiesību sistēmai, vecāku pienākumu un tiesību apjomu interpretējot saskaņā ar nacionālo tiesību normām. Atšķirībā no minētā, Briseles IIbis regulā vecāku atbildības jēdziens ir interpretējams autonomi.

Regulas izpratnē vecāku atbildība definēta kā visas tiesības un pienākumi attiecībā uz bērna personu vai bērna īpašumu, kuras piešķir fiziskai vai juridiskai personai ar spriedumu,

⁴⁰ EST 27.11.2007. spriedums lietā C-435/06.

⁴¹ Ibid.

⁴² Pintens W., 2012, p.54.

⁴³ Ibid., p.72.

⁴⁴ Bērnu tiesību konvencija. Parakstīta Ņujorkā 20.11.1989. [15.03.2017. red.]

⁴⁵ Hāgas konvencija par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem. Parakstīta Hāgā 19.10.1996. [15.03.2017. red.]

likumu izpildi vai nolīgumu, kam ir juridisks spēks. Vecāku atbildība attiecas jo īpaši uz tādiem jautājumiem kā:

- a) uzraudzības tiesības un saskarsmes tiesības;
- b) aizbildnība, aizgādība un līdzīgi tiesiskie režīmi;
- c) tādu personu vai iestāžu iecelšana un funkcijas, kuras ir atbildīgas par bērnu pašu vai viņa īpašumu, pārstāv bērnu vai palīdz viņam;
- d) bērna nodošana audžuģimenē vai ievietošana aprūpes iestādē;
- e) bērna aizsardzības pasākumi, kas saistīti ar bērna īpašuma pārvaldīšanu, glabāšanu vai atsavināšanu. Minētais uzskaitījums nav izsmeļošs, bet gan paskaidrojošs.

Tāpat atšķirībā no Briseles IIbis regulas priekšteces Briseles II regulas, Briseles IIbis regulas piemērošanai vecāku atbildības lietās nav nepieciešama saikne ar laulības šķiršanas, laulāto atšķiršanas vai laulības atzīšanas par spēkā neesošu tiesvedības procesu. Tādējādi regulas noteikumi vecāku atbildības jautājumos attiecas ne tikai uz strīdiem starp bērna vecākiem un konfliktiem starp vecākiem un bērnu, bet arī strīdiem starp vecākiem un trešajām personām, kuras īsteno vecāku atbildību. Piemēram, regulas tvērumā ietilpstošs jautājums ir arī vecvecāku, māsu un brāļu saskarsmes tiesības noteikšana ar bērnu.⁴⁶

Kā jau darbā uzsvērts, Briseles IIbis regulas noteikumi vecāku atbildības jautājumos nodrošina vienlīdzīgu attieksmi pret visiem bērniem, proti, regulas noteikumi piemērojami vecāku atbildības jautājumos neatkarīgi no tā, vai bērna vecāki dzīvo kopā, vai vecāki atrodas laulībā vai reģistrētās partnerattiecībās, kā arī neatkarīgi no tā, vai personas ir bērna bioloģiskie vecāki. Briseles IIbis regulas ir piemērojama arī attiecībā uz bērniem, kas aug audžuģimenēs vai aprūpes iestādēs.

Tādējādi arī ar personu, kurai ir vecāku atbildība, regulas izpratnē saprot jebkuru personu, kurai ir vecāku atbildība par bērnu – ne tikai fizisku, bet arī juridisku personu.⁴⁷

Autore konstatē, ka Briseles IIbis regulas tekstā nav atrodams bērna jēdziena skaidrojums, līdz ar ko rodas jautājums par to, kāds ir maksimālais vecums bērniem, attiecībā uz kuriem piemērojami regulas noteikumi.

Piemēram, Hāgas 1996.gada 19.oktobra konvencija attiecas uz visiem bērniem no viņu dzimšanas brīža līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai,⁴⁸ savukārt Hāgas 1980.gada 25.oktobra

⁴⁶ Pintens W., 2012, p.74.

⁴⁷ Eiropas Komisija. Prakses rokasgrāmata par Briseles IIa regulas piemērošanu. Beļģija: Eiropas Savienība, 2013, 5.lpp.

⁴⁸ Hāgas konvencija par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem. Parakstīta Hāgā 19.10.1996. [15.03.2017. red.]

konvencija par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem piemērojama attiecībā uz bērniem līdz 16 gadu vecumam.⁴⁹

Juridiskajā literatūrā tiek pausts viedoklis, ka Briseles IIbis regulas noteikumi attiecas uz bērniem līdz pilngadības sasniegšanai, turklāt lielākajā daļā dalībvalstu tiesību aktos noteikts, ka bērna pilngadība iestājas astoņpadsmit gadu vecumā. Tomēr atsevišķās dalībvalstīs, kā, piemēram, Skotijā, tiesiskais regulējums iedala bērnus vecumā līdz sešpadsmit gadiem un jauniešus vecumā no sešpadsmit līdz astoņpadsmit gadiem, pār kuriem vecāku vara tiek īstenota tikai atsevišķos jautājumos.⁵⁰

Tādējādi, ņemot vērā dalībvalstu nacionālo regulējumu atšķirības, secināms, ka jautājums par bērna pilngadību Briseles IIbis regulas kontekstā interpretējams saskaņā ar katras dalībvalsts nacionālajām tiesībām, nenosakot vienu konkrētu vecumu regulas piemērošanai.

No Briseles IIbis regulas materiālā tvēruma pilnībā izslēgti jautājumi par vecāku un bērnu attiecību nodibināšanu vai apstrīdēšanu (bērna izcelsmes jautājumi), jautājumi par adopciju, adopcijas sagatavošanas pasākumiem vai adopcijas atcelšanu, jautājumi bērna vārdu un uzvārdu. Kaut arī regula attiecas uz aizsardzības pasākumiem saistībā ar bērnu, tomēr tā neattiecas uz tādiem pasākumiem, kas veikti saistībā ar bērna izdarītiem noziedzīgiem nodarījumiem un atbrīvošanu no vecāku atbildības.

Tāpat regula neattiecas uz uzturēšanas pienākumiem, trastiem un mantošanu. Lai gan uzturēšanas pienākumi un vecāku atbildība ir jautājumi, kas nereti tiek risināti vienas tiesvedības ietvaros, Briseles IIbis regulas materiālais tvērums šo jautājumu neaptver. Bērnu uzturēšanas pienākumi tiek regulēti īpaši izveidotā regulā – Padomes Regula Nr.4/2009 par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, nolēmumu atzīšanu un izpildi un sadarbību uzturēšanas saistību lietās.⁵¹

Regulas Nr.4/2009 3.panta “d” apakšpunkts paredz, ka tiesai, kura ir kompetenta izskatīt lietu par vecāku atbildību, var lemt par uzturēšanas jautājumiem, ja tie ir saistīti ar vecāku atbildību. Neskatoties uz to, ka minētie jautājumi tiktu izskatīti vienas tiesvedības ietvaros, pieņemtais nolēmums tiktu atzīts un izpildīts atbilstīgi dažādiem noteikumiem, proti, nolēmuma atzīšana un izpilde daļā par uzturēšanas saistībām notiktu saskaņā regulas Nr.4/2009 noteikumiem, bet nolēmuma atzīšana un izpilde daļā, kas saistīta ar vecāku atbildību, notiktu atbilstoši Briseles IIbis regulas noteikumiem.

⁴⁹ Konvencija par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem. Parakstīta Hāgā 25.10.1980. [15.03.2017. red.]

⁵⁰ Pintens W., 2012, p.75.

⁵¹ Padomes Regula (EK) Nr.4/2009 par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, nolēmumu atzīšanu un izpildi un sadarbību uzturēšanas saistību lietās. Pieņemta 2008.gada 18.decembrī. [15.03.2017. red.]

Savukārt attiecībā uz tiesas jēdzienu norādāms, ka Briseles IIbis regulas ietvaros ar jēdzienu tiesa saprot visas dalībvalstu iestādes, kurām piekritīgi vecāku atbildības jautājumi, tajā skaitā sociālās un bērnu aizsardzības iestādes. Līdzīgi arī jēdziens tiesnesis tiek interpretēts plašāk, ar to saprotot arī amatpersonas, kurām ir pilnvaras lemt regulas tvērumā iekļautos jautājumus. No minētā izriet, ka regula piemērojama arī uz Latvijas bāriņtiesu pieņemtiem nolēmumiem jautājumos, kas skar vecāku atbildību pār bērnu.

Rezumējot iepriekš minēto, secināms, ka Briseles IIbis regulas piemērošanas tvēruma aspektu izvērtēšana ir ļoti nozīmīgs priekšnoteikums pirms regulas jurisdikcijas normu piemērošanas praksē. Lai gan sākotnēji tas var šķist vienkārši, autores ieskatā, atsevišķos gadījumos atkarībā no lieta apstākļiem tas var izrādīties laikietilpīgs un sarežģīts process. Jāatzīst, ka katrs no regulas tvēruma aspektiem – gan temporālais, gan ģeogrāfiskais, gan materiālais – sevī ietver vēl atsevišķas to izvērtēšanas nianšes. Turklāt dalībvalstīm it īpaši jāņem vērā regulas jēdzienu autonomas interpretācijas nepieciešamība, tādējādi atturoties no līdzīgu tiesību jēdzienu interpretācijas atbilstoši nacionālajām tiesībām.

3. JURISDIKCIJAS NOTEIKŠANA

Izstrādājot piekritības noteikumus vecāku atbildības lietās, uzsvars likts uz bērna interesēm, it īpaši vērā ņemot tuvuma kritēriju. Tādā veidā Eiropas Savienības likumdevējs vēlējies nodrošināt, ka piekritību vienmēr īstēnos tā tiesa, kas ir vislabāk piemērota attiecīgā strīda izskatīšanai, ņemot vērā tieši bērna intereses.

Vispārējā piekritības principa pamatā ir bērna pastāvīgā dzīvesvieta, savukārt alternatīvā principa pamatā – piekritības noteikšana, pamatojoties uz bērna klātbūtni. Tāpat izņēmuma gadījumos iespējama piekritības noteikšana, ievērojot pušu autonomijas principu.⁵²

Turpmākajā darba daļā autore analizēs Briseles IIbis regulas piekritības noteikumu piemērošanas nianses, īpašu uzmanību pievēršot Eiropas Savienības Tiesas sniegtajai minēto noteikumu interpretācijai, kā arī šo noteikumu piemērošanai Latvijas tiesu praksē.

Briseles IIbis regula ir piemērojama arī jautājumos par bērnu prettiesisku aizvešanu vai aizturēšanu jeb bērnu pārrobežu nolaupīšanu. Tā kā šo jautājumu loks ir ļoti plašs un būtiski saistīts ar Hāgas 1980.gada 25.oktobra konvencijas par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem regulējumu, darba autore turpmākajā nodaļā neaplūkos piekritības pamatus saistībā ar bērna nolaupīšanas un atpakaļatdošanas procesiem, kas noteikti Briseles IIbis regulas 10. un 11.pantā.

3.1. Bērna pastāvīgā dzīvesvieta (8.pants)

Vispārējais piekritības princips vecāku atbildības lietās ietverts Briseles IIbis regulas 8.pantā, saskaņā ar kuru dalībvalsts tiesas piekritība nosakāma atkarībā no bērna pastāvīgās dzīvesvietas brīdī, kad tiesā tiek iesniegta prasība.

Kā piekritības pamatnoteikuma piesaistes faktoru izvēloties bērna pastāvīgo dzīvesvietu, tiek ievērots bērna labāko interešu princips un nodrošināta reāla saikne starp bērnu un jurisdikcijas dalībvalsti, jo bērna pastāvīgās dzīvesvietas tiesa, ņemot vērā tās ģeogrāfisko tuvumu, spēj efektīvāk izpētīt visus lietas faktiskos apstākļus, izvērtēt bērna intereses, rezultātā strīdu atrisinot ātrāk.⁵³ Turklāt lietās, kas skar bērna intereses, lietas izskatīšanas laiks ir ļoti

⁵² Beaumont P. Piekritība pārrobežu lietās par vecāku atbildību. Rēzekne: SIA "Latgales druka", 2010, 14.lpp.

⁵³ Komisijas 2014.gada 15.aprīļa ziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei un Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai par to, kā tiek piemērota Padomes Regula (EK) Nr. 2201/2003 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas (EK) Nr.1347/2000 atcelšanu, 6.lpp.

būtisks.⁵⁴ Tieši arī šī iemesla dēļ liela daļa Eiropas Savienības Tiesas spriedumu bērnu tiesību jautājumos tiek pieņemti steidzamības prejudiciālā nolēmuma tiesvedības kārtībā.⁵⁵

Jānorāda, ka jautājums par jurisdikciju tiek risināts brīdī, kad tiesā tiek celta prasība. Turklāt pēc jurisdikcijas noteikšanas darbojas *perpetuatio fori* princips, kas nozīmē, ka bērna pastāvīgās dzīvesvietas maiņa uzsāktās tiesvedības gaitā nav pamats tiesas jurisdikcijas maiņai, līdz ar ko jurisdikciju saglabā sākotnējā tiesa, kas uzsākusi lietas izskatīšanu.⁵⁶

Ņemot vērā, ka regulas 8.pants ir vispārējais piekritības pamatnoteikums, tas tiek ļoti plaši piemērots pārrobežu vecāku atbildības strīdu risināšanā dalībvalstu tiesās. Galvenokārt neskaidrības regulējuma piemērošanā rada bērna pastāvīgās dzīvesvietas noteikšana, it īpaši gadījumos, kad bērna dzīvesvieta ir strīda priekšmets starp personām, kuras īsteno vecāku atbildību, kā arī tad, ja bērns bieži ceļo no vienas dalībvalsts uz otru.

Briseles IIbis regulas tekstā nav atklāts bērna pastāvīgās dzīvesvietas jēdziena saturs. Īpašības vārds pastāvīgs tiek skaidrots kā tāds, kas domāts ilgākam laikam, kā arī tiek saistīts ar biežumu, pastāvīgumu, nemainīgumu un stabilitāti.⁵⁷

Eiropas Savienības dalībvalstu tiesību sistēmas ir ļoti atšķirīgas, arī attiecībā uz pastāvīgās dzīvesvietas jēdziena interpretāciju. Ja bērna pastāvīgās dzīvesvietas jēdziens būtu jādefinē atbilstoši katras dalībvalsts nacionālajām tiesībām, tā skaidrojums katrā lietā iespējams būtu atšķirīgs atkarībā no attiecīgās dalībvalsts nacionālā regulējuma īpatnībām. Rezultātā tiktu apdraudēta spriedumu brīva aprīte un rastos situācijas, kad vairākas dalībvalstu tiesas pieprasītu jurisdikciju, vai gluži pretēji – neviena tiesa to nevēlētos atzīt.⁵⁸

Lai nodrošinātu vienotu Briseles IIbis regulā ietverto jēdzienu interpretāciju dalībvalstu starpā, bērna pastāvīgās dzīvesvietas jēdziens ir atzīts par autonomi interpretējamu jēdzienu. Turklāt bērna pastāvīgās dzīvesvietas jēdziens Briseles IIbis regulas ietvaros interpretējams atšķirīgi no pastāvīgās dzīvesvietas jēdziena interpretācijas citās Eiropas Savienības tiesību jomās.⁵⁹

Autore secina, ka Eiropas Savienības Tiesa savā judikatūrā nav sniegusi precīzu bērna pastāvīgās dzīvesvietas jēdziena skaidrojumu, bet gan sniegusi vadlīnijas bērna dzīvesvietas noteikšanā. Tādējādi tiesnesim, izvērtējot jautājumu par bērna pastāvīgo dzīvesvietu, jāvadās

⁵⁴ Corneloup S., Heiderhoff B., Honorati C., Jault-Seske F., Kruger T., Rupp C., Loon van H., Verhellen J. Children. On the Move: A Private. International Law. Perspective. Legal Affairs. [B.v.]: Directorate General for Internal Policies of the Union. Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, 2017, p.12.

⁵⁵ Lenaerts K. The best interests of the child always come first: The Brussels IIbis regulation and the European Court Of Justice. Mykolas Romeris University periodical reviewed research papers Jurisprudence, 2013, Vol. 20, p.1303.

⁵⁶ Eiropas Komisija. Prakses rokasgrāmata par Briseles IIa regulas piemērošanu. Beļģija: Eiropas Savienība, 2013, 27.lpp.

⁵⁷ Guļevska D. Latviešu valodas vārdnīca: A-Ž. [B.v.]: Avots, 1987, 695.lpp.

⁵⁸ Lenaerts K., 2013, p.1306.

⁵⁹ Ibid.

pēc Eiropas Savienības Tiesas izvirzītajiem kritērijiem, kas sākotnēji sniegti 2009.gada 2.aprīļa spriedumā lietā C-523/07 pēc Somijas tiesas lūguma sniegt prejudiciālo nolēmumu.⁶⁰

Īss lietas faktisko apstākļu izklāsts ir šāds: māte kopā ar saviem trīs bērniem un viņu patēvu pārcēlās uz dzīvi Zviedrijā. Jau iepriekš divi no bērniem Somijā bija nodoti valsts aprūpē saistībā ar patēva īstenoto vardarbību. 2005.gada vasarā ģimene devās brīvdienās uz Somiju, kur apmētās dzīvojamās piekabēs dažādos kempingos, turklāt bērni neapmeklēja skolu. 2005.gada oktobrī ģimene iesniedza Somijas sociālajam dienestam lūgumu piešķirt viņiem dzīvokli. Somijas kompetentā iestāde, konstatējot, ka bērni ir pamesti un neaprūpēti, 2005.gada novembrī pieņēma lēmumu, saskaņā ar kuru visi trīs bērni tika nekavējoties nodoti aprūpē un ievietoti audžuģimenē. Bērna māte lēmumus vairākkārt pārsūdzēja, līdz strīds nonāca Somijas Augstākajā administratīvajā tiesā. Bērna mātes ieskatā, Somijas iestādēm nebija piekritības pieņemt lēmumu par bērnu ievietošanu aprūpes iestādē, jo bērnu pastāvīgā dzīvesvieta kopš 2007.gada aprīļa ir Zviedrija, līdz ar ko lieta ir piekritīga Zviedrijas tiesai.⁶¹

Somijas tiesa atzina, ka taisnīgai lietas izskatīšanai nepieciešams noskaidrot, kā interpretējams Briseles IIbis regulas 8. un 13.pantā lietotais pastāvīgās dzīvesvietas jēdziens,⁶² it īpaši situācijā, kad bērna pastāvīgā dzīvesvieta ir vienā dalībvalstī, bet viņš atrodas citā dalībvalstī, kur viņam nav noteiktas dzīvesvietas. Tāpat tiesa lūdza sniegt atbildi uz jautājumu par gadījumiem, kad dalībvalsts tiesai vispār nav jurisdikcijas, proti, vai tai lieta ir jāatzīst par nepieņemamu vai arī tā jānodod otras dalībvalsts tiesai.⁶³

Eiropas Savienības Tiesa spriedumā noteica divus būtiskus kritērijus, uz kuru pamata dalībvalsts tiesai vērtējama un nosakāma bērna pastāvīgā dzīvesvieta. Šie kritēriji joprojām ir pamats dalībvalstu tiesām, risinot jautājumu par bērna pastāvīgās dzīvesvietas noteikšanu.

Lai noteiktu, vai attiecīgā dalībvalsts atzīstama par bērna pastāvīgo dzīvesvietu, pirmkārt, nepieciešams konstatēt bērna fizisku atrašanos konkrētajā valstī. Turklāt papildus bērna vienkāršai fiziskai klātbūtnēi dalībvalstī bērna dzīvesvietai jābūt saistītai ar noteiktu pastāvīgumu vai regularitāti.⁶⁴ Tādējādi par bērna pastāvīgo dzīvesvietu nevar uzskatīt pagaidu vai neregulāra apmešanās vieta.

Minētais gan nenozīmē, ka bērna uzturēšanās laikam konkrētajā dalībvalstī noteikti jābūt nepārtrauktam, līdz ar ko bērna pastāvīgās dzīvesvietas saglabāšanos neietekmē bērna īslaicīga

⁶⁰ EST 02.04.2009. spriedums lietā C-523/07.

⁶¹ Ibid.

⁶² *Piez.* Atbilstoši Regulas 8.pantam piekritība nosakāma pēc bērna pastāvīgās dzīvesvietas brīdī, kas tiesā celta prasība, savukārt Regulas 13.panta 1.punkts paredz, ka gadījumos, kad nevar noskaidrot bērna pastāvīgo dzīvesvietu, piekritība ir tās dalībvalsts tiesām, kurā atrodas bērns.

⁶³ EST 02.04.2009. spriedums lietā C-523/07.

⁶⁴ Ibid.

prombūtne. Savukārt par pastāvīgās dzīvesvietas maiņu var liecināt apstākļi, kad nav paredzama bērna atgriešanās sākotnējā dzīvesvietā.⁶⁵

Tāpat par to, ka ģimene vēlas apmesties dalībvalstī uz pastāvīgu dzīvi var liecināt ģimenes kopīgs nodoms. Eiropas Savienības Tiesa spriedumā īpaši uzsver šāda kopīga nodoma objektīvās izpausmes, atzīstot, ka par vecāku nodomu var liecināt tādi ārēji apstākļi kā mājokļa iegāde vai tā noīrēšana, lūguma iesniegšana kompetentajām valsts iestādēm sociālā dzīvokļa saņemšanai, reģistrācija iestādēs, darba tiesisko attiecību nodibināšana un bērna pieteikšana bērnudārzā vai skolā. Attiecīgi līdzšinējās dzīvesvietas valstī par to liecina atteikšanās no līdzšinējā mājokļa un darbavietas.⁶⁶

Tieši ārējo apstākļu konstatēšana ir ļoti būtiska arī tā iemesla dēļ, ka pārliecināties par kādas personas patiesajiem subjektīvajiem nolūkiem ir ļoti grūti vai pat reizēm neiespējami. Turklāt vērā ņemams ir apstākļi, ka ieinteresētas personas, paužot tiesai savus nodomus, var ietekmēties no tā, kas tām varētu būt izdevīgi piekritības noteikšanas procesā.

Autore konstatē, ka arī Latvijas tiesu praksē sastopamas situācijas,⁶⁷ kad vecāki veic noteiktas darbības ar mērķi panākt sev labvēlīgākas tiesas piekritību pārrobežu vecāku atbildības strīda risināšanā. Lai pamatotu Latvijas tiesas jurisdikciju, atsevišķos gadījumos vecāki mēģina mākslīgi radīt iespaidu par bērna ciešo saistību ar Latviju, deklarējot šeit bērna dzīvesvietu, pierēģistrējot bērnu ģimenes ārsta privātpraksē, iesniedzot iesniegumu par bērna uzņemšanu pirmskolas izglītības vai pamatzglītības iestādē, piesakot bērnu tālmācībām latviešu skolā un veicot citas darbības.

Latvijas tiesu praksē nostiprinājusies atziņa, ka minētajām darbībām nav būtiskas nozīmes, nosakot tiesas piekritību pārrobežu ģimenes strīdā. Visbiežāk šādos gadījumos, veicot īpaši rūpīgu lietas faktisko apstākļu un pierādījumu pārbaudi, iespējams konstatēt bērna pastāvīgu un noturīgu saikni ar citu dalībvalsti, nevis Latviju.⁶⁸ Turklāt par mēģinājumu radīt bērnam mākslīgas saites ar Latviju liecina arī apstākļi, ka vecāki šādas darbības veic neilgi pirms prasības celšanas Latvijas tiesā.

⁶⁵ Ģenerālvokātes Julianas Kokotes (*Juliane Kokott*) secinājumi lietā C-523/07, sniegti 2009.gada 29.janvārī. Pieejams:<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30db2b37b95a86d048ec976bc96aba9aecf0.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuLbNn0?text=&docid=75436&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5352136> [aplūkots 22.03.2017.]

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Piemēram, Zemgales apgabaltiesas 21.03.2017. spriedums lietā Nr.C07069516 [nav publicēts]; Vidzemes priekšpilsētas tiesas 18.12.2017. lēmums lietā Nr.C30663317 [nav publicēts]; Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 15.03.2016. lēmums lietā Nr.31162916 [nav publicēts]; Ventspils tiesas 29.11.2011. lēmums lietā Nr.3-10/0084 [nav publicēts], Tukuma rajona tiesas 25.08.2017. lēmums lietā Nr.3-10/0031/3 [nav publicēts], Kurzemes rajona tiesas 08.02.2018. lēmums lietā Nr.3-10/0006/18 [nav publicēts], Liepājas tiesas 10.11.2017. lēmums lietā Nr.3-10/0102/17 [nav publicēts], Vidzemes apgabaltiesas 29.06.2018. lēmums lietā Nr.CA-0378-16/11 [nav publicēts].

⁶⁸ Ibid.

Turklāt jāatzīmē, ka Dzīvesvietas deklarēšanās likums neattiecas un nav piemērojams pārrobežu strīdu situācijās, jo no minētā likuma 1.panta izriet, ka regulējuma mērķis ir panākt, lai ikviena persona būtu sasniedzama tiesiskajās attiecībās ar valsti un pašvaldību.⁶⁹ Dzīvesvietas deklarēšanas fakts pats par sevi nerada nekādas saistības un nav noteicošais apstāklis, kas liecinātu par personas pastāvīgu atrašanos Latvijā.

Ņemot vērā minēto, autore secina, ka bērna dzīvesvietas reģistrēšana dalībvalstī uz īsu laika posmu, kā arī bērna regulāra došanās uz izcelsmes valsti svētku dienās, brīvlaikos, vecāku atvaļinājumu laikā u.t.t., nav uzskatāms par pamatu, lai attiecīgo dalībvalsti tikai šī iemesla dēļ atzītu par bērna pastāvīgo dzīvesvietu. Pēc autores domām, izcelsmes dalībvalsts apmeklēšana drīzāk saistāma ar vecāku centieniem uzturēt saikni ar izcelsmes valsts kultūru, tradīcijām, kā arī radnieku un draugu apciemošanu.

Kā otru vērtējamo kritēriju Eiropas Savienības Tiesa spriedumā lietā C-523/07 noteica bērna integrāciju dalībvalstī, atzīstot, ka pastāvīgajai dzīvesvietai jāatspoguļo zināma bērna integrācijas pakāpe sociālajā un ģimenes vidē.⁷⁰ Tādējādi pastāvīgā dzīvesvieta no vienkāršas fiziskas klātbūtnes dalībvalstī atšķiras ar stabilitāti, kas savukārt atkarīga no bērna ģimenes un sociālās integrācijas.

Ģimeni raksturo personas, ar kurām bērns dzīvo kopā vai regulāri kontaktējas, t.i. vecāki, brāļi, māšas, vecvecāki un citi tuvi radnieki. Savukārt bērna sociālo integrāciju raksturo skolas gaitas, draugi, brīvā laika aktivitātes un valodas zināšanas.⁷¹

Eiropas Savienības Tiesa ir uzsvērusi, ka dalībvalsts tiesām bērna pastāvīgā dzīvesvieta katrā gadījumā nosakāma individuāli, rūpīgi izvērtējot visus lietas būtiskos apstākļus, it īpaši ņemot vērā apmešanās dalībvalstī ilgumu, regularitāti, apstākļus, uzturēšanās un ģimenes pārcelšanās iemeslus, bērna pilsonību, bērna izglītošanas vietu un apstākļus, valodu zināšanas un bērna ģimenes un sociālos sakarus dalībvalstī.⁷²

Par strīdīgu jautājumu praksē bērna pastāvīgās dzīvesvietas noteikšanā kļuvis viens no Eiropas Savienības tiesas izvirzītajiem vērtēšanas kritērijiem – bērna pilsonība. Darba autore piekrīt to tiesību praktiķu viedoklim, kuri uzskata, ka nedz bērna, nedz vecāku pilsonība nevar tikt atzīta kā būtisks faktors bērna pastāvīgās dzīvesvietas noteikšanai.

Kā atzinis profesors Pauls Beimonts (Paul Beaumont), pilsonība un pastāvīgā dzīvesvieta ir divi pilnībā savā starpā nesaistīti faktori. Pilsonība nevar būt pamats pieņemumam, ka persona dzīvo savā pilsonības valstī un turklāt tam, ka persona šajā valstī uzturas pastāvīgi.⁷³

⁶⁹ Dzīvesvietas deklarēšanas likums: LV likums. Pieņemts 20.06.2002. [22.03.2017. red.]

⁷⁰ EST 02.04.2009. spriedums lietā C-523/07.

⁷¹ Rumenov I. Determination of the Child's Habitual Residence According to the Brussels II bis Regulation. In: Pravni letopis 2013. Ljubljana: Inštitut za primerjalno pravo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, 2013, p.80.

⁷² EST 02.04.2009. spriedums lietā C-523/07.

⁷³ Beaumont P., 2010, 17.lpp.

Tā kā Eiropas Savienība ir nodrošinājusi plašas iespējas brīvi pārvietoties un uzturēties ikvienā dalībvalstī, mūsdienās ļoti liels skaits personu pamet savu pilsonības valsti un uz pastāvīgu dzīvi apmetas citā dalībvalstī.

Autore konstatē, ka arī Latvijas tiesas nosliecas par labu iepriekš minētajam viedoklim,⁷⁴ atzīstot, ka izšķirošas nozīmes bērna pastāvīgās dzīvesvietas noteikšanā nav bērna un viņa vecāku pilsonībai, jo par pamatu pastāvīgās dzīvesvietas noteikšanai ņemama tieši bērna piesaiste un integrēšanās dzīves vidē konkrētajā valstī.

Būtisks Eiropas Savienības Tiesas izvirzītais kritērijs, lai izvērtētu bērna integrācijas pakāpi sociālajā vidē, ir bērna izglītības iestādes atrašanās vieta un mācību gaita. Kā pamatoti atzīts arī Latvijas tiesu praksē, par bērna pastāvīgo dzīvesvietu var liecināt apstākļi, ka bērns jau ilgstoši ir attiecīgās dalībvalsts mācību iestādes audzēknis un regulāri apmeklē mācības. Tāpat par bērna integrāciju dalībvalsts vidē liecina bērna iesaistīšanās ārpuskolas interešu izglītības aktivitātēs un attiecīgās dalībvalsts valodas prasmes.⁷⁵

Nosakot bērna pastāvīgo dzīvesvietu, nozīme pavisam noteikti jāpievērš arī attiecīgā bērna vecumam, jo bērna sociālā un ģimenes vide ir mainīgs faktors tieši atkarībā no bērna vecuma. Skolas vecuma bērna gadījumā vērtējamie apstākļi pavisam noteikti atšķiras no tiem, kas ir jāvērtē pirmskolas vecuma bērna vai bērna, kas pabeidzis mācības, gadījumā, un vēl jo vairāk no apstākļiem, kuri attiecas uz zīdaini.

Šajā ziņā būtiski ir aplūkot Eiropas Savienības Tiesas 2010.gada 22.decembra spriedumu lietā C-497/10, kurā pirmo reizi tika sniegtas vadlīnijas pastāvīgās dzīvesvietas noteikšanai attiecībā uz zīdaini.⁷⁶

Pamata fakti, ar kuriem pamatots spriedums, ir šādi: prasītāja Merkredī kundze, kura dzimusi Reinjonas salā un ir Francijas pilsoņe, pārcēlās uz dzīvi Anglijā, lai dzīvotu kopā ar Lielbritānijas valstspiederīgo Čafe kungu. Attiecībās 2009.gada 11.augustā piedzima meita Hloja (Francijas pilsoņe). Nākamajā nedēļā pēc meitas piedzimšanas pāris izšķīrās un Čafe kungs pameta kopīgo dzīvesvietu, savukārt 2009.gada oktobrī, kad Hlojai bija divi mēneši, Merkredī kundze kopā ar meitu pārcēlās uz dzīvi Reinjonas salā.⁷⁷

Jāuzsver, ka lietā nebija strīda par to, ka bērna pastāvīgā dzīvesvieta līdz aizbraukšanai uz Franciju bija Anglijā, kā arī par to, ka meitas aizvešana uz Reinjonas salu bijusi likumīga, jo

⁷⁴ Piemēram, Jelgavas tiesas 28.02.2017. lēmums lietā Nr.C15271515 [nav publicēts]; Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 15.03.2016. lēmums lietā Nr.31162916 [nav publicēts].

⁷⁵ Piemēram, Zemgales apgabaltiesas 21.03.2017. spriedums lietā Nr.C07069516 [nav publicēts]; Vidzemes priekšpilsētas tiesas 18.12.2017. lēmums lietā Nr.C30663317 [nav publicēts]; Jelgavas tiesas 28.02.2017. lēmums lietā Nr.C15271515 [nav publicēts].

⁷⁶ EST 22.12.2010. spriedums lietā C-497/10 PPU Barbara Mercredi v Richard Chaffé.

⁷⁷ Ibid.

brīdī, kad tā notika, bērna māte bija vienīgā persona, kurai bija aizgādības tiesības pār jaundzimušo meitu.⁷⁸

Bērna tēvs, uzzinot par aizbraukšanu, cēla prasību Apvienotās Karalistes tiesā, savukārt bērna māte prasību cēla Francijas tiesā. Apvienotās Karalistes tiesa, uzdodot jautājumu Eiropas Savienības Tiesai, pēc būtības vēlējās noskaidrot, kā interpretējams pastāvīgās dzīvesvietas jēdziens attiecībā uz zīdaiņa situāciju, kad māte bērnu likumīgi aizvedusi uz citu dalībvalsti, kas nav viņas pastāvīgās dzīvesvietas dalībvalsts un kurā bērns līdz prasības celšanai tiesā ir uzturējies tikai dažas dienas.⁷⁹

Eiropas Savienības Tiesa spriedumā atkārtoti uzsvēra, ka bērna pastāvīgās dzīvesvietas jēdziens atbilst vietai, ko raksturo bērna zināma integrācija sociālajā un ģimenes vidē. Tomēr tiesa izskatāmajā lietā būtisku nozīmi piešķīra tieši bērna vecumam, uzsverot, ka maza bērna vide parasti galvenokārt ir ģimenes vide, kuru nosaka attiecīgā persona, ar kuru bērns dzīvo kopā un kura viņu faktiski uzrauga un aprūpē.⁸⁰

Tādējādi, nosakot zīdaiņa pastāvīgo dzīvesvietu, nepieciešams ņemt vērā, ka zīdains savu sociālo un ģimenes vidi daļa ar apkārtējiem, no kuriem viņš faktiski ir atkarīgs. Zīdains uzrauga viņa vecāki, līdz ar ko ir jānovērtē tieši viņu integrācija sociālajā un ģimenes vidē. Šādos gadījumos varētu būt nepieciešams vērtēt tādus kritērijus kā uzturēšanās dalībvalsts teritorijā ilgumu, regularitāti, pārcelšanās uz dalībvalsti iemeslus, ievērojot tieši bērna nelielo vecumu. Tāpat nepieciešams vērtēt vecāka ģeogrāfisko un ģimenes izcelsmi, valodu zināšanas, kā arī ģimenes un sociālās saiknes.⁸¹

Ievērojot minēto, autore atzīst, ka tiesām vērtējamie kritēriji bērna pastāvīgās dzīvesvietas noteikšanā jāizraugās atkarībā no attiecīgā bērna vecuma, proti, jo jaunāks ir bērns, jo svarīgāk noskaidrot tieši viņa galvenā aprūpētāja nodomus. Savukārt attiecībā uz vecāku bērnu jau ir iespējams izvērtēt paša bērna saikni starp viņu un valsti, kurā viņš dzīvo.

Interesants jautājums par zīdaiņa pastāvīgo dzīvesvietu risināts arī Eiropas Savienības Tiesas spriedumā lietā C-111/17. Strīda pamatā ir domstarpības starp Itālijā dzīvojošiem laulātajiem (vīrs – Itālijas pilsonis, sieva – Grieķijas pilsonē) par viņu piecus mēnešus veco meitu. Īss lietas faktisko apstākļu izklāsts ir šāds: saskaņā ar vecāku kopīgu vienošanos pāris sievas astotajā grūtniecības mēnesī devās uz Grieķiju, lai tur dzemdētu abu kopīgo meitu. Lai gan vecāki bija vienojušies, ka pēc bērna dzimšanas ģimene atgriezīsies Itālijā, sieva vienpersoniski nolēma kopā ar bērnu palikt Grieķijā.⁸²

⁷⁸ EST 22.12.2010. spriedums lietā C-497/10 PPU Barbara Mercredi v Richard Chaffe.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ Ibid.

⁸² EST 08.06.2017. spriedums lietā C-111/17 PPU OL v PQ, para.15-20.

Nesaskaņu rezultātā vīrs Itālijā uzsāka laulības šķiršanas procesu, vienlaikus lūdzot tiesu iecelt viņu par vienīgo savas meitas aizgādni un veikt nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu bērna atgriešanos Itālijā jeb valstī, kurā bērna vecāki kopīgi dzīvojuši pirms bērna piedzimšanas. Tā kā Itālijas tiesa izbeidza tiesvedību pieteikumā par bērna atpakaļatdošanu, atzīstot, ka bērns vienmēr ir dzīvojis un vēl joprojām dzīvo citā dalībvalstī, bērna tēvs pieteikumu par bērna atpakaļatdošanu uz Itāliju iesniedza Grieķijas tiesā.⁸³

Grieķijas tiesai radās šaubas par tās jurisdikciju jautājumā par bērna atpakaļatdošanu, līdz ar ko tā uzdeva Eiropas Savienības Tiesai jautājumu, vai vecāku sākotnējais nodoms attiecībā uz mātes un bērna kopīgu atgriešanos attiecīgā dalībvalstī ir izšķirošais faktors, lai uzskatītu, ka jaundzimušajam bērnam tur ir viņa pastāvīgā dzīvesvieta, neatkarīgi no tā, ka viņš fiziski nekad nav bijis šajā dalībvalstī.⁸⁴

Kā jau tas atzīts Eiropas Savienības Tiesas judikatūrā, bērna pastāvīgās dzīvesvietas noteikšanā nepieciešams izvērtēt vairākus kritērijus. Turklāt īpaša nozīme tiek piešķirta tādām kritērijiem kā bērna fiziskajai klātbūtnei dalībvalstī, proti, lai noteiktu bērna pastāvīgo dzīvesvietu konkrētā dalībvalstī, ir nepieciešams, lai bērns vismaz fiziski tajā atrastos.

Vecāku nodoms apmesties kopā ar bērnu uz dzīvi dalībvalstī var tikt ņemts vērā kā viens no kritērijiem, nosakot bērna pastāvīgo dzīvesvietu, ja tas izpaužas kādos noteiktos konkrētos ārējos apstākļos (piemēram, mājokļa iegāde vai noīrēšana). Šāds vecāku nodoms ir kā norāde, kas papildina citu saskaņīgu elementu kopumu.⁸⁵

Eiropas Savienības Tiesa lietā atzina, ka izskatāmajā lietā vecāku nodoms nevar būt noteicošais kritērijs, nosakot jaundzimušā bērna dzīvesvietu. Piešķirot izšķirošu nozīmi vecāku sākotnējam nodomam par mātes un bērna atgriešanos otrajā dalībvalstī, kas bija viņu pastāvīgā dzīvesvieta pirms bērna dzimšanas, faktiski tiek noteikts vispārējs un abstrakts noteikums, saskaņā ar kuru par zīdaiņa pastāvīgo dzīvesvietu tiek atzīta viņa vecāku dzīvesvieta. Šādā veidā tiek pārsniegtas pastāvīgās dzīvesvietas jēdziena robežas, bez ievērības atstājot bērna primāro interešu principu. Pastāvīgās dzīvesvietas jēdziens būtībā ietver fakta jautājumu, līdz ar to grūti saskaņot uzskatus, ka sākotnējais vecāku nodoms par bērna uzturēšanās vietu prevalē pār apstākli, ka bērns kopš savas dzimšanas ir nepārtraukti uzturējies citā dalībvalstī.⁸⁶

Autore uzskata par pamatotu šādu Eiropas Savienības Tiesas nostāju. Turklāt nepieciešams ņemt vērā arī to, ka vecāku nodoma atzīšana par izšķirošo kritēriju bērna pastāvīgās dzīvesvietas noteikšanā var būtiski paildzināt tiesas procesu. Tiesām nāktos savākt

⁸³ EST 08.06.2017. spriedums lietā C-111/17 PPU OL v PQ, para.15-20.

⁸⁴ Ibid., para.21-25.

⁸⁵ Ģenerālvokāta Nilsa Vāla (*Nils Wahl*) secinājumi lietā C-111/17 PPU, sniegti 2017.gada 16.maijā. Pieejams:<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=190732&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=602959> [aplūkots 15.03.2018.]

⁸⁶ EST 08.06.2017. spriedums lietā C-111/17 PPU OL v PQ, para.31-70.

ļoti daudzus pierādījumus un liecības, lai pārliecinoši noteiktu vecāku nodomu, lai gan bērna interesēs pavisam noteikti ir lietas savlaicīga un raita izskatīšana, kā arī lietas izskatīšana tiesā, kas ir ģeogrāfiski tuvu bērnam.

Attiecībā uz uzturēšanās ilgumu dalībvalstī autore secina, ka tiesu praksē nav noteikts minimālais uzturēšanās laiks, lai konkrētā dzīvesvieta tiktu atzīta par pastāvīgu.

Uzturēšanās ilgums dalībvalstī ir viens no apstākļiem, kas ļauj tiesām novērtēt bērna integrācijas pakāpi dalībvalsts vidē, taču uzturēšanās ilgumam jābūt tādām, kas atspoguļo pietiekamu pastāvības pakāpi. Vērtēšanas procesā nozīme galvenokārt ir ieinteresētās personas gribai konkrēto dalībvalsti noteikt par savu stabilo vai pastāvīgo interešu centru nolūkā piešķirt tai nemainīgu raksturu.⁸⁷

Tā piemēram, Apvienotās Karalistes tiesa kādā lietā atzinusi, ka bērna uzturēšanās Singapūrā piecus mēnešus no vietas nav pietiekami ilgs laiks, lai minēto valsti atzītu par bērna jauno pastāvīgo dzīvesvietu. Konkrētajā gadījumā tiesa vērtēja to, ka bērna pārcelšanās pie vecvecākiem uz Singapūru bija ar konkrētu mērķi un uz noteiktu laiku – kamēr viņa māte pabeigs studijas Londonā, tādējādi atzīstot, ka arī bērna integrācija sociālajā vidē notikusi īslaicīgi.⁸⁸

Savukārt kādā citā lietā Apvienotās Karalistes tiesa par pietiekamu uzturēšanās ilgumu atzina tikai septiņu nedēļu periodu kopš bērna pārcelšanās no Anglijas. Ņemot vērā, ka izskatāmajā lietā bija iesaistīts četrus mēnešus vecs zīdāinis, tiesa atzina, ka bērns ir atkarīgs no mātes un viņas nodomiem. Bērna māte vēlējās palikt uz pastāvīgu dzīvi savā izcelsmes dalībvalstī Īrijā, kur viņai bija senas ģimenes un sociālās attiecības, līdz ar ko tiesa atzina septiņu nedēļu periodu par pietiekamu pastāvīgās dzīvesvietas konstatēšanai Īrijā arī attiecībā uz jaundzimušo.⁸⁹ Turklāt minētā lieta ir interesanta arī ar to, ka vecāku atbildības strīds norisinājās starp viendzimuma pāri, kas atkārtoti apstiprina Briseles IIbis regulas plašo materiālo tvērumu attiecībā uz visiem bērniem, neatkarīgi no ģimenes attiecību modeļa.

Abi aplūkotie gadījumi apstiprina, ka uzturēšanās ilgums, kas nepieciešams, lai kādu dalībvalsti atzītu par personas pastāvīgo dzīvesvietu, lielā mērā atkarīgs no konkrētās lietas faktiskajiem apstākļiem. Kā jau iepriekš darbā norādīts, lai valsti atzītu par bērna pastāvīgo dzīvesvietu, nepietiek vien ar bērna fizisku klātbūtni tajā, bet gan nepieciešama arī bērna integrācija dalībvalsts vidē, turklāt tā nevar būt īslaicīga.

⁸⁷ EST 22.12.2010. spriedums lietā C-497/10 PPU Barbara Mercredi v Richard Chaffe.

⁸⁸ Apvienotās Karalistes Augstās tiesas 14.03.2014. spriedums lietā Nr.FD14P00124. Pieejams: <http://www.familylawweek.co.uk/site.aspx?i=ed128872> [aplūkots 15.03.2018.]

⁸⁹ Apvienotās Karalistes Augstās tiesas 02.05.2014. spriedums lietā Nr.FD14P00293. Pieejams: <https://www.gaylawnet.com/laws/cases/14UKHC1280-02MY.pdf> [aplūkots 15.03.2018.]

Rezumējot iepriekš minēto, secināms, ka Eiropas Savienības Tiesa sniegusi elastīgu bērna pastāvīgās dzīvesvietas jēdziena interpretāciju – tā nav noteikusi vienu vispārēju un abstraktu bērna pastāvīgās dzīvesvietas jēdziena skaidrojumu, bet gan noteikusi vadlīnijas, pēc kurām vadīties pastāvīgās dzīvesvietas noteikšanā. Autore ieskatā, šādu vadlīniju noteikšana ir būtiski atvieglojusi dalībvalstu tiesu uzdevumu, dodot iespēju bērna pastāvīgo dzīvesvietu noteikt, vadoties no konkrētiem Eiropas Savienības Tiesas noteiktiem kritērijiem un izvērtējot to īstenošanās pakāpi atbilstoši katras individuālās lietas apstākļiem.

Aplūkojot tiesu praksi Latvijā, autore konstatē, ka pārrobežu vecāku atbildības strīdu lietās Latvijas tiesas ļoti bieži atsaucas uz iepriekš minētajiem Eiropas Savienības tiesas spriedumiem un salīdzinoši veiksmīgi piemēro tajās sniegtās vadlīnijas, vērtējot bērna pastāvīgo dzīvesvietu un strīda piekritību.

Tā, piemēram, ar Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2016.gada 13.septembra lēmumu atstāta bez izskatīšanas bērna mātes prasība par atsevišķas aizgādības noteikšanu, konstatējot, ka lieta nav piekritīga Latvijas tiesai un prasība atbilstoši Briseles IIbis regulas noteikumiem ceļama bērna pastāvīgās dzīvesvietas valstī – Nīderlandē. Tiesas motivācijas pareizību apstiprināja arī Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija, ar 2016.gada 17.novembra lēmumu atstājot negrozītu pirmās instances tiesas lēmumu un noraidot prasītājas blakus sūdzību.⁹⁰

Minētajā lietā tiesas secinājušas, ka bērna ierašanās Latvijā svētkos un brīvdienās, kā arī īslaicīgi skolas apmeklējumi Latvijā nepierāda to, ka Latvija uzskatāma par bērna pastāvīgās dzīvesvietas valsti. Sirsnīgu attiecību uzturēšana ar vecvecākiem un draugiem Latvijā neizslēdz iespēju izveidot tikpat sirsnīgas un tuvas attiecības ar draugiem un klasesbiedriem Nīderlandē, kur bērns ikdienā apmeklē skolu un aktīvi piedalās dažādās ārpusskolas aktivitātēs. Turklāt apmeklējot minētās iestādes, bērns saziņā lieto gan angļu, gan nīderlandiešu valodu, kas savukārt veicinājis bērna iekļaušanos pastāvošajā sociālajā vidē. Tāpat fakts, ka ģimene dzīvo vienkārši un savrupi neliecina par to, ka bērnam būtu grūtības izveidot noturīgas attiecības ar skolotājiem, skolasbiedriem vai citām personām, kas veido bērnam tuvu cilvēku loku Nīderlandē.⁹¹

Kā atzīts Eiropas Savienības Tiesas judikatūrā, starptautiskās jurisdikcijas pārbaudes posmā tiesa, kurā celta prasība, nevērtē tās pamatotību saskaņā ar valsts tiesību normām, bet vienīgi identificē piesaistes punktus, kas pamato tās jurisdikciju.⁹²

Šajā sakarā norādāms, ka jautājums par pārrobežas elementa konstatēšanu lietā var nebūt redzams sākotnēji, proti, prasības pieteikuma saņemšanas brīdī, un nepieciešamība izlemt

⁹⁰ Piemēram, Vidzemes priekšpilsētas tiesas 13.09.2016. lēmums lietā Nr.C30647116 [nav publicēts]; Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 17.11.2016. lēmums lietā Nr.C30647116 [nav publicēts].

⁹¹ Ibid.

⁹² EST 28.01.2015. spriedums lietā C-375/13 Kolassa, para.58.- 65.

jautājumu par kādas citas dalībvalsts tiesas jurisdikcijas esamību vai neesamību var rasties arī jau pēc lietas ierosināšanas, tās sagatavošanas vai izskatīšanas laikā.

Tādējādi tiesai arī pēc tiesvedības ierosināšanas, sagatavojot lietu izskatīšanai, gadījumā, kad kļuvis zināms kāds pārrobežu strīda elements, ir nepieciešams veikt jurisdikcijas pārbaudi atbilstoši Briseles IIbis regulas noteikumiem.

Neraugoties uz minēto, Latvijas tiesu praksē atrodami arī gadījumi, kad tiesas nav pildījušas to pienākumu pārbaudīt pārrobežu strīda jurisdikciju un izskatījušas vecāku atbildības strīdu, kas nemaz nav to jurisdikcijā.

Kā piemēru var minēt kādu 2015.gada Augstākās tiesas Civillietu departamenta spriedumu par saskarsmes tiesības izmantošanas kārtības noteikšanu, kurā jautājums par tiesas jurisdikciju kļuva aktuāls brīdī, kad pirmās instances tiesa, saņemot atbildētājas paskaidrojumus uz celto prasību, tika informēta, ka bērna dzīvesvieta ir cita Eiropas Savienības dalībvalsts. Atbildētājas norādītie apstākļi liecināja, ka bērnam mātes jaunajā ģimenē ir ilgstoša, būtiska un noturīga saikne ar mītnes zemi, kas nav Latvija, un ka uz prasības celšanas laiku ierosinātajā strīdā Latvijas tiesai nav bijusi jurisdikcija.⁹³

Lietai nonākot Augstākajā tiesā, tika izvērtēti lietas faktiskie apstākļi, it īpaši ņemot vērā tuvuma kritēriju, un secināts, ka jurisdikcijas saglabāšana ne pirmās instances, ne otrās instances tiesā nebija attaisnojama. Tomēr Civillietu departaments atzina par iespējamu izvērtēt, vai konkrētajā gadījumā nav iespējams konstatēt vecāku vienošanos par jurisdikciju Briseles IIbis regulas 12.panta 3.punkta izpratnē, kas būtu atbilstoša arī bērna interesēm.⁹⁴

Konstatējot, ka otrās instances tiesas spriedumā saskarsmes kārtība tika noteikta, būtiski pārkāpjot procesuālo kārtību, Augstākā tiesa secināja, ka šāds spriedums nevar tikt atzīts par bērna interesēm atbilstošu. Tā kā apelācijas instances sprieduma atcelšanas un lietas nodošanas jaunai izskatīšanai gadījumā lieta atkārtoti nonāktu faktisko apstākļu noskaidrošanas stadijā, ko savukārt Latvijā nebūtu iespējams īstenot bez kompetentās bērna pastāvīgās dzīvesvietas dalībvalsts iestādes līdzdalības, Civillietu departaments nonāca pie secinājuma, ka bērna interesēs nav pamata jurisdikcijas saglabāšanai saskaņā ar Briseles IIbis regulu un lietā nodibināts pamats, lai nekavējoties atteiktos no jurisdikcijas, atstājot celto prasību bez izskatīšanas.⁹⁵

Autore vērš uzmanību apstāklim, ka konkrētajā situācijā prasība vecāku atbildības lietā tika celta jau 2011.gada novembrī, savukārt pēc būtības apelācijas instancē izskatīta 2015.gada aprīlī, tādējādi strīdu divās tiesu instancēs risinot nepilnus četrus gadus ilgā tiesvedībā.

⁹³ EST 28.01.2015. spriedums lietā C-375/13 Kolassa, para.58.- 65.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 27.08.2015. spriedums lietā Nr.SKC-2786/2015. [nav publicēts]

Bērnu tiesību jautājumi ir risināmi prioritārā kārtībā, tādēļ tiesām jo īpaši jāpievērš uzmanība pārrobežu elementa esamībai un nepieciešamībai pārbaudīt tiesas jurisdikciju lietā arī pēc prasības pieteikuma pieņemšanas un civillietas ierosināšanas. Tādējādi nav pieļaujamas situācijas, kad bērnu tiesību jautājums tiek risināts vairāku gadu garumā, rezultātā celto prasību atstājot bez izskatīšanas, kā tas noticis konkrētajā gadījumā, jo šādā situācijā pavisam noteikti nav ievērots bērna interešu prioritātes princips.

Regulas noteikumi prasa tiesnešiem uzņemties aktīvu lomu jautājumā par jurisdikciju izlemšanā, līdz ar ko arī jau uzsāktā tiesvedībā, konstatējot pārrobežu elementu, ir jāpārlicinās par tiesas jurisdikcijas esamību. Saskaņā ar Briseles IIbis regulas 17.pantu tiesām ir pienākums pārbaudīt, vai konkrētajā gadījumā jurisdikcija nav kādai citai dalībvalsts tiesai un vai iespējams ir pamats atteikties no piekrišanas pēc savas iniciatīvas.

Tiesnesim šādās situācijās nav jāgaida līdz brīdim, kad kāda no pusēm izteiks iebildumus par tiesas jurisdikciju, bet gan pašam pēc savas iniciatīvas (*ex officio*) jāveic jurisdikcijas pārbaude. Turklāt minētais pienākums izpildāms neatkarīgi no tā, vai lieta tiek izskatīta pirmās, otrās vai trešās instances tiesā, jo Eiropas Savienības tiesību normu prioritātes princips attiecas uz visām tiesu instancēm.⁹⁶

Autores ieskatā, ir nepieciešama regulāra tiesnešu un tiesu darbinieku apmācība saistībā ar pārrobežu vecāku atbildības strīdu risināšanu, īpašu uzmanību pievēršot jurisdikcijas noteikumu piemērošanai praksē, lai izvairītos no gadījumiem, kad tiesnesis lietā nesaskata acīmredzamu pārrobežu elementa esamību un neuzskata par nepieciešamu izpildīt tā pienākumu veikt jurisdikcijas pārbaudi lietā.

Kā jau darba norādīts, bērna pastāvīgās dzīvesvietas noskaidrošana tiesas jurisdikcijas noteikšanas ietvaros ir pasākumu kopums, kura gaitā tiesai jāvērtē visi konkrētās lietas pastāvošie faktiskie apstākļi, kas raksturo bērna integrāciju sociālajā un ģimenes vidē. Lai noskaidrotu visus ar bērna dzīvesvietu un vidi saistītos apstākļus, tiesām var nākties pieprasīt ziņas no ārvalsts kompetentām iestādēm atbilstoši Padomes Regulas Nr.1206/2001 par sadarbību starp dalībvalstu tiesām pierādījumu iegūšanā civillietās un komercietās noteikumiem.⁹⁷

⁹⁶ Mankowski P. Article 17. In: Magnus U., Mankowski P. (eds.), Brussels Ibis Regulation. European Commentaries on Private International Law: Volume 2. Munich: Sellier, 2012, p.206,207.

⁹⁷ Padomes Regula (EK) Nr.1206/2001 par sadarbību starp dalībvalstu tiesām pierādījumu iegūšanā civillietās un komercietās. Pieņemta 28.05.2001. [12.04.2017. red.]

3.2. Bērna iepriekšējās pastāvīgās dzīvesvietas piekritības turpināšanās (9.pants)

Mūsdienās arvien biežāk nākas risināt strīdus starp vecākiem, kas saistīti ar bērna pārvietošanu uz citu valsti, turklāt lielākā daļa no šāda veida strīdiem tiek risināti saskaņā Hāgas 1980.gada 25.oktobra konvencijas par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem normām. Taču gadījumos, kad bērns kopā ar vienu no vecākiem pārceļas uz dzīvi citā dalībvalstī, nākas risināt arī jautājumus, kas saistīti ar otra vecāka saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību.

Kā jau iepriekš darbā secināts, nav noteikts konkrēts minimālais uzturēšanās ilgums dalībvalstī pārcelšanās gadījumā, lai dzīvesvieta jaunajā dalībvalstī tiktu atzīta par pastāvīgu. Jaunā dalībvalsts par bērna pastāvīgo dzīvesvietu var tikt atzīta arī pēc ļoti īsa laika posma, ja vien iespējams konstatēt ieinteresētās personas gribu konkrēto dalībvalsti noteikt par savu pastāvīgo interešu centru ar nemainīgu raksturu.⁹⁸

Bērna pārvietošanas gadījumā labvēlīgus nosacījumus personai, kura vairs nevarēs izmantot saskarsmes tiesības kā iepriekš un kura nepārceļas kopā ar bērnu uz citu dalībvalsti, paredz Briseles IIbis regulas 9.pants.

Saskaņā ar minētā panta nosacījumiem personai, kura vēlas tiesas ceļā noteikt saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību atbilstoši jaunajiem apstākļiem, nav jāiesniedz prasība jaunās dalībvalsts tiesā, bet tā par saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību trīs mēnešu laikā pēc bērna pārcelšanās var vērsties tajā tiesā, kas saskarsmes tiesību jau ir noteikusi.

Tādējādi jaunās dalībvalsts tiesai trīs mēnešu periodā nav jurisdikcijas lietās par saskarsmes tiesībām neatkarīgi no tā, vai tā ir vai nav kļuvusi par bērna jauno pastāvīgo dzīvesvietas valsti, un jurisdikcija saglabājas bērna iepriekšējās pastāvīgās dzīvesvietas dalībvalsts tiesai (*perpetuatio jurisdictionis*).⁹⁹

No Briseles IIbis regulas 9.panta izriet vairāki tā piemērošanas priekšnosacījumi:

1) Izskatāmais jautājums ir par vecāka saskarsmes tiesībām. Iepriekšējās pastāvīgās dzīvesvietas valsts tiesas jurisdikcija saskaņā ar regulas 9.pantu ir materiāli ierobežota (*ratione materiae*) – tā nosakāma tikai attiecībā uz jautājumiem par vecāku saskarsmes tiesību

⁹⁸ Ģenerāladvokātes Julianas Kokotes (*Juliane Kokott*) secinājumi lietā C-523/07, sniegti 2009.gada 29.janvārī. Pieejams:<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30db2b37b95a86d048ec976bc96aba9aecf0.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuLbNn0?text=&docid=75436&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5352136> [aplūkots 22.03.2017.]

⁹⁹ Rauscher T. Parental Responsibility Cases under the new Council Regulation “Brussels IIA”. The European Legal Forum, 2005, Issue 1, p.39.

izmantošanas kārtību.¹⁰⁰ Tādējādi minētā norma nav piemērojama citu vecāku atbildības jautājumu risināšanā, piemēram, par aizbildnības tiesībām, un šādu strīdu risināšanā jurisdikcija ir tās dalībvalsts tiesai, kas atzīstama par bērna jauno pastāvīgo dzīvesvietas valsti.

2) Iepriekšējās pastāvīgās dzīvesvietas dalībvalsts tiesā ir jau iepriekš pieņemts nolēmums par saskarsmes tiesībām. Iepriekšējās pastāvīgās dzīvesvietas dalībvalsts jurisdikcija saglabājas tikai tādā gadījumā, ja tās tiesā pirms bērna pārcelšanās ir pieņemts nolēmums par vecāka saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību, un persona, kurai ir saskarsmes tiesības, vēlas, lai šis nolēmums tiktu mainīts atbilstoši jaunajiem apstākļiem. Pretējā gadījumā jurisdikciju iegūst jaunā bērna pastāvīgās dzīvesvietas dalībvalsts tiesa saskaņā ar regulas 8.pantu.¹⁰¹

3) Bērna pārvietošana uz citu dalībvalsti ir likumīga. Bērna pārvietošanai uz citu dalībvalsti jānotiek likumīgi, proti, vecākam, kurš pārceļas uz citu dalībvalsti kopā ar bērnu, jābūt pilnvarotam to darīt.¹⁰² Tādējādi pirms regulas 9.panta piemērošanas jānoskaidro, vai vienai personai, kurai ir atbildība pār bērnu, ir atļauts kopā ar bērnu pārcelties uz citu dalībvalsti, nesaņemot otras personas, kurai ir vecāku atbildība, piekrišanu, vai arī bērna pārvietošanai ir saņemta otras personas attiecīgā piekrišana.

Ja tiek konstatēts, ka bērna aizvešana notikusi prettiesiski, regulas 9.panta piemērošana nav iespējama un jurisdikcija jānosaka atbilstoši regulas 10.pantam, kurā noteikti piekritības noteikšanas nosacījumi bērna nolaupīšanas gadījumos. Savukārt, ja bērna pārvietošana uz citu dalībvalsti notikusi likumīgi, jurisdikcija var tikt noteikta atbilstoši regulas 9.panta noteikumiem, ja vien ir izpildījušies arī pārējie normas piemērošanas nosacījumi.

4) Prasības par saskarsmes tiesības izmantošanas kārtības noteikšanu tiesā celta trīs mēnešu laikā kopš bērna pārcelšanās uz jauno dalībvalsti. Kā jau minēts iepriekš, jaunās dalībvalsts tiesai nav jurisdikcijas lietās par saskarsmes tiesībām trīs mēnešu periodā kopš bērna pārvietošanas uz jauno dalībvalsti. Minētais laika periods tiek aprēķināts no dienas, kad bērns ir fiziski pārvietots no sākotnējās dalībvalsts, turklāt pārvietošanās dienu nevajadzētu jaukt ar dienu, kad bērns iegūst pastāvīgu dzīvesvietu jaunajā dalībvalstī. Laikā ierobežotais jurisdikcijas noteikums prasa no sākotnējās dalībvalsts tiesas ātru procedūras gaitu, lemjot jautājumu par šāda prasības pieteikuma pieņemšanu un lietas ierosināšanu.¹⁰³ Ja sākotnējās pastāvīgās dzīvesvietas dalībvalsts tiesa konstatē, ka prasība iesniegta pēc trīs mēnešiem no

¹⁰⁰ Borrás A. Article 9. In: Magnus U., Mankowski P. (eds.), Brussels IIbis Regulation. European Commentaries on Private International Law: Volume 2. Munich: Sellier, 2012, p.118.

¹⁰¹ Lowe N. The impact of the revised Brussels II Regulation on cross-border relocation. The Judges Newsletter: Special Edition, 2010, No.1, p.71.

¹⁰² Borrás A. Article 9. In: Magnus U., Mankowski P. (eds.), Brussels IIbis Regulation. European Commentaries on Private International Law: Volume 2. Munich: Sellier, 2012, p.118.

¹⁰³ Lowe N. The impact of the revised Brussels II Regulation on cross-border relocation. The Judges Newsletter: Special Edition, 2010, No.1, p.71.

bērna pārceļšanās dienas, tai nav jurisdikcijas strīda par saskarsmes tiesību noteikšanu izskatīšanā.

5) Bērnā trīs mēnešu laikā ir jāiegūst pastāvīga dzīvesvieta jaunajā dalībvalstī. Tas nozīmē, ka regulas 9.pants piemērojams tikai tādā gadījumā, ja bērns trīs mēnešu laikā kopš pārvietošanas no sākotnējās dalībvalsts ir iegūvis pastāvīgu dzīvesvietu jaunajā dalībvalstī. Ja jaunā dalībvalsts trīs mēnešu laikā nav kļuvusi par bērna pastāvīgo dzīvesvietu, jurisdikciju strīdā saglabās bērna sākotnējās pastāvīgās dzīvesvietas dalībvalsts tiesa saskaņā ar regulas 8.panta noteikumiem.

6) Personai, kurai ir saskarsmes tiesības, pastāvīgā dzīvesvieta joprojām saglabājas sākotnējā dalībvalstī. Regulējuma piemērošana attiecībā uz personu, kura vēlas noteikt savas saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību, iespējama, ja trīs mēnešu laikā kopš bērna pārvietošanas uz jauno dalībvalsti sākotnējās pastāvīgās dzīvesvietas dalībvalsts joprojām ir saskarsmes personas pastāvīgā dzīvesvieta. Ja trīs mēnešu periodā saskarsmes persona savu pastāvīgo dzīvesvietu maina, regulas 9.pants nav piemērojams un jurisdikciju iegūst jaunās dalībvalsts tiesa, līdz ko bērns šajā dalībvalstī iegūvis savu pastāvīgo dzīvesvietu.¹⁰⁴

7) Persona, kurai ir saskarsmes tiesības, nav piekritusi jurisdikcijas maiņai. Saskaņā ar Briseles IIbis regulas 9.panta otro daļu šī panta nosacījumus nepiemēro, ja persona, kura vēlas noteikt savas saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību, ir pieņēmusi bērna jaunās pastāvīgās dzīvesvietas dalībvalsts tiesas jurisdikciju. Tādējādi gadījumos, ja saskarsmes persona ir gatava piekrist jaunās dalībvalsts tiesas jurisdikcijai vai persona jau piedalās lietas izskatīšanā par saskarsmes tiesībām jaunās dalībvalsts tiesā, neizsakot iebildumus pret tās jurisdikciju, jaunās dalībvalsts tiesa automātiski iegūst jurisdikciju un regulas 9.panta piemērošana turpmāk nav iespējama. Tāpat šis piekritības noteikums nav piemērojams situācijās, kad persona vēlas pārskatīt jau jaunās dalībvalsts noteikto saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību trīs mēnešu periodā pēc bērna pārceļšanās, un saskarsmes personai šāda prasība jāceļ attiecīgajā jaunās dalībvalsts tiesā.¹⁰⁵

Tā kā Briseles IIbis regulas 9.pantā noteiktas jurisdikcijas noteikums ir aprobežots ar vairākiem nosacījumiem, tajā skaitā par izskatāmajiem jautājumiem un prasības celšanas termiņu, autore secina, ka praksē tā piemērošana iespējama retos gadījumos.

¹⁰⁴ Eiropas Komisija. Prakses rokasgrāmata par Briseles IIa regulas piemērošanu. Beļģija: Eiropas Savienība, 2013, 29.lpp.

¹⁰⁵ Ibid., 17.lpp.

3.3. Vienošanās par piekritību (12.pants)

Briseles IIbis regulas 12.pants paredz iespēju celt prasību tiesā, kas nav bērna pastāvīgās dzīvesvietas valsts tiesa, tomēr ierobežotā gadījumu skaitā – pirmkārt, ja lieta saistīta jau ar uzsāktu laulības šķiršanās procesu, vai otrkārt, ja konstatējama bērna būtiska saikne ar attiecīgo dalībvalsti.

Regulas 12.pants paredz pušu iespēju vienoties par tiesas jurisdikciju, dodot priekšroku vienprātīgu risinājumu rašanai, kā arī novēršot tādas situācijas, kurā šķiršanās un vecāku atbildības lietas izskata tiesas dažādās dalībvalstīs.¹⁰⁶

3.3.1. Tiesas jurisdikcija laulības šķiršanas lietā

Ja dalībvalsts tiesai ir piekritīga pieteikuma par laulības šķiršanu, laulāto atšķiršanu vai laulības atzīšanu par neesošu izskatīšana, puses saskaņā ar Briseles IIbis regulas 12.panta 1.punktu var vienoties, ka attiecīgajai tiesai ir piekritība izskatīt arī ar vecāku atbildību saistītos jautājumus, ja tas atbilst bērna interesēm.

Minētais piekritības noteikums ir tipisks pušu autonomijas noteikums. Lai atzītu dalībvalsts tiesas jurisdikciju saskaņā ar regulas 12.panta 1.punktu, jākonstatē, ka visas personas, kurām ir vecāku atbildība pār bērnu, ir nepārprotami izteikušas savu gribu, ka jautājumu par vecāku atbildību skatīs tiesa, kurai piekritīga arī laulības lietas izskatīšana.¹⁰⁷

Šī jurisdikcijas noteikuma pamatā faktiski ir laulības lietas process, no kā izriet, ka regulas 12.panta 1.punkta piemērošanai nav nozīmes tam, kura no dalībvalstīm ir bērna pastāvīgā dzīvesvieta. Turklāt norma piemērojama arī attiecībā uz vecāku atbildības jautājumiem pār bērnu, kurš ir kādas trešās valsts pastāvīgais iedzīvotājs.¹⁰⁸

Tāpat minētā panta piemērošanai nav nozīmes, vai bērns ir vai nav abu laulāto kopīgs bērns, jo tiesas piekritības noteikšanai saskaņā ar regulas 12.panta 1.punktu nepieciešams konstatēt vien to, ka vecāku atbildība pār bērnu ir vismaz vienam no laulātajiem.

Kā jau uzsvērts regulas apsvērumos, piekritības noteikumi vecāku atbildības lietās izstrādāti, ņemot vērā tieši bērna intereses, tādēļ arī regulas 12.panta 1.punktā atkārtoti uzsvērts,

¹⁰⁶ Komisijas 2014.gada 15.aprīļa ziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei un Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai par to, kā tiek piemērota Padomes Regula (EK) Nr. 2201/2003 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas (EK) Nr.1347/2000 atcelšanu, 6.lpp.

¹⁰⁷ Beaumont P., 2010, 20.lpp.

¹⁰⁸ Kruger T. Civil jurisdiction rules of the European Union and their impact on third States. Leuven: [b.i.], 2005, p.89.

ka laulības šķiršanas tiesai piekritība vecāku atbildības lietā ir tikai tad, ja tā pamatota ar bērna interesēm.

Ņemot vērā minēto, secināms, ka ar laulības šķiršanas un vecāku atbildības prasījumu apvienošana Briseles IIbis regulas piemērošanas nolūkos ir iespējama tikai tad, ja īstenojas sekojoši nosacījumi, proti:

- 1) laulības lietas piekritības pamats izriet no Briseles IIbis Regulas 3.panta;¹⁰⁹
- 2) ja vismaz vienam no laulātajiem ir vecāku atbildība pār bērnu;
- 3) ja piekritību tiesai ir skaidri vai citādi nepārprotami pieņēmuši laulātie un personas, kurām ir vecāku atbildība brīdī, kad tiesā ir celta prasība;
- 4) ja tiesas jurisdikcija, kuru ir pieņēmušas puses, ir bērna vislabākajās interesēs.¹¹⁰

Piemērojot Briseles IIbis regulas 12.panta 1.punktu par prasījumu apvienošanu Latvijas tiesās, tām pēc prasības pieteikuma saņemšanas *ex officio* jāizvērtē, vai uz prasības iesniegšanas brīdi ir izpildīti visi nepieciešamie nosacījumi, kas paredzēti Briseles IIbis regulā, lai apvienotu prasījumus. Ja iesniegtais prasības pieteikums un tam pievienotie pierādījumi nav pieteikami, lai konstatētu visu priekšnoteikumu izpildi, tiesa prasības pieteikumu var atstāt bez virzības un lūgt puses novērst trūkumus, izprasot attiecīgos pierādījumus.¹¹¹

Gadījumā, ja pēc trūkumu novēršanas tiesa konstatē, ka neīstenojas kaut viens no Briseles IIbis regulā paredzētajiem nosacījumiem, lai apvienotu laulības šķiršanas un ar vecāku atbildību saistītos prasījumus, tas nozīmē, ka tiesai nav jurisdikcija šāda strīda izskatīšanai. Šādos gadījumos jāpiemēro Briseles IIbis regulas 17.pants un pēc savas iniciatīvas jāatsaka prasības pieteikuma pieņemšana. Minētais izriet arī no Civilprocesa likuma 132.panta pirmās daļas 6.punkta, kas noteic tiesas pienākumu atteikties pieņemt prasības pieteikumu, ja lietas izskatīšana nav piekritīga attiecīgajai tiesai.¹¹²

Piekritība laulības šķiršanas tiesai izbeidzas līdz ar sprieduma pieņemšanu par laulības šķiršanu, laulāto atšķiršanu vai laulības atzīšanu par spēkā neesošu, kā arī ar sprieduma pieņemšanu lietā par vecāku atbildību, kas vēl bijusi tiesas izskatīšanā, kad tika izdots galīgais spriedums par laulības šķiršanu (tajā skaitā laulāto atšķiršanu un laulības atzīšanu par spēkā neesošu). Tāpat laulības šķiršanas tiesai piekritība jautājumā par vecāku atbildību izbeidzas, ja izbeidzies tiesas process par laulības šķiršanu (tajā skaitā laulāto atšķiršanu un laulības atzīšanu par spēkā neesošu) vai vecāku atbildību, piemēram, atsaucot pieteikumus.¹¹³

¹⁰⁹ EST 12.11.2014. spriedums lietā C-656/13 L v M, par.42.

¹¹⁰ Kucina I., Zikmane A. Briseles IIbis Regulas jurisdikcijas normu piemērošana laulības lietās un vecāku atbildības lietās Latvijas tiesās. Rezekne: Latgales druka, 2010, 36.-37.lpp.

¹¹¹ Ibid.

¹¹² Ibid.

¹¹³ Eiropas Komisija. Prakses rokasgrāmata par Briseles IIa regulas piemērošanu. Beļģija: Eiropas Savienība, 2013, 31.-33.lpp.

Neskaidrības Briseles IIbis regulas 12.panta 1.punkta piemērošanā rodas situācijās, kad pēc nolēmuma pieņemšanas viens no vecākiem vēršas tiesā, lai grozītu ar tiesas nolēmumu iepriekš noteiktos nosacījumus par saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību, uzturlīdzekļu apmēru un citiem ar vecāku atbildību saistītiem jautājumiem, jo ir mainījusies viņa personīgā vai finansiālā situācija. Šādās situācijās rodas jautājumi par jurisdikcijas turpināšanos, proti, par to, kuras tiesas jurisdikcijā ir tiesas nolēmuma pārskatīšana vecāku atbildības jautājumā, kas ticis izskatīts laulības lietas procesā.

Tā kā nolēmums, kurā ir noteikti aizgādības tiesību, saskarsmes tiesību un uzturēšanas saistību nosacījumi, tiek grozīts, pieņemot jaunu nolēmumu, būtu lietderīgi, ka šo jauno nolēmumu pieņemtu tā pati tiesa. Taču šāds risinājums iespējams tikai situācijās, kurās nav pārrobežu elementa.

Attiecībā uz pārrobežu strīda situāciju atbilde atrodama Eiropas Savienības Tiesas spriedumā lietā Nr.C-499/15. Lai labāk izprastu tiesas secinājumus, autore sniegs īsu lietas faktisko apsākļu izklāstu. Proti, Lietuvas pilsonis un Argentīnas un Nīderlandes pilsonē noslēdza laulību Amerikas Savienotajās Valstīs. Pārim Nīderlandē piedzima bērns, kurš ir Lietuvas un Itālijas pilsonis un nekad nav dzīvojis Lietuvā.¹¹⁴

Pušu starpā sākās nesaskaņas, kā rezultātā pāris pārtrauca kopdzīvi. Par mātes un bērna pastāvīgo dzīvesvietu kļuva Nīderlande, bet par bērna tēva dzīvesvietu – Lietuva. Pēc laika bērna tēvs Lietuvas tiesā cēla laulības šķiršanas prasību, vienlaikus lūdzot noteikt viņam saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību ar bērnu, bet māte paralēli tiesvedībai Lietuvā prasību cēla Nīderlandes tiesā, lūdzot piedzīt no atbildētāja uzturlīdzekļus un noteikt viņai atsevišķu aizgādību pār bērnu. Ar Lietuvas tiesas 2013.gada nolēmumu tika šķirta pušu laulība un izlemts jautājums par bērna dzīvesvietas noteikšanu pie mātes, tēva saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību un maksājamo uzturlīdzekļu apmēru, bet 2014.gadā ar Nīderlandes tiesas nolēmumiem noteikts uzturlīdzekļu apmērs un atzītas mātes atsevišķas aizgādības tiesības pār bērnu.¹¹⁵

Lai panāktu bērna dzīvesvietas, uzturēšanas saistības apmēra un saskarsmes tiesību nosacījumu mainīšanu, bērna tēvs vēršās Lietuvas tiesā, kas jau iepriekš bija pieņēmusi nolēmumu par šiem jautājumiem. Pirmās instances tiesa tēva celto prasību atzina par nepieņemamu, secinot, ka šādu jautājumu risināšana nav tiesas jurisdikcijā, jo bērna pastāvīgā dzīvesvieta ir Nīderlandē pie mātes. Minētais nolēmums tika atcelts ar augstākas instances tiesas lēmumu, jautājumu par prasības pieņemamību nosūtot izskatīšanai atpakaļ tai pašai pirmās instances tiesai, lai tā to izlemtu no jauna.¹¹⁶

¹¹⁴ EST 15.02.2017. spriedums lietā Nr.C-499/15 W, V v X.

¹¹⁵ Ibid.

¹¹⁶ Ibid.

Ņemot vērā valsts tiesu starpā pastāvošās viedokļu atšķirības par jurisdikciju strīda izskatīšanā, Lietuvas tiesa nolēma uzdot Eiropas Savienības Tiesai jautājumu, lai noskaidrotu, kuras dalībvalsts (Lietuvas vai Nīderlandes) jurisdikcijā ir izskatīt prasību par bērna, kura pastāvīgā dzīvesvieta ir Nīderlandē, dzīvesvietas, uzturēšanas saistību un saskarsmes tiesību izmantošanas kārtības mainīšanu.¹¹⁷

Eiropas Savienības Tiesa lietas izskatīšanas gaitā nonāca pie secinājuma, ka gadījumā, kad kādas dalībvalsts tiesa laulības šķiršanas tiesvedībā ir pieņēmusi nolēmumu arī par bērna aizgādības tiesībām un vecāka saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību, kas ir kļuvis galīgs, šī tiesa vairs nav kompetenta izskatīt lūgumu grozīt ar šo nolēmumu paredzētos noteikumus. Jurisdikcija lietās par vecāku atbildību ir jāpārbauda un jānosaka katrā gadījumā atsevišķi, ja tiesā šāda prasība tiek celta, kas nozīmē, ka šī jurisdikcija nesaglabājas, beidzoties tiesvedībai attiecīgajā izskatāmajā lietā.¹¹⁸

Autores ieskatā, uzmanība pievēršama arī apstāklim, ka izskatāmajā lietā bērns nekad nebija uzturējies Lietuvā. Atbilstoši Briseles IIbis regulas 8.pantam un bērna interešu prioritātes aizsardzības principam jurisdikcija šādu jautājumu risināšanā ir tās dalībvalsts tiesai, kuras teritorijā ir bērna pastāvīgā dzīvesvieta. Savukārt Eiropas Savienības Tiesas praksē tiek uzsvērts, ka bērna pastāvīgās dzīvesvietas noteikšanai konkrētā dalībvalstī nepieciešama bērna fiziska klātbūtne tajā.

3.3.2. Bērna būtiska saikne ar dalībvalsti

Briseles IIbis regulas 12.panta 3.punktā paredzēta citāda pušu autonomijas principa izpausme, nosakot, ka dalībvalsts tiesai ir piekritīga lieta par vecāku atbildību arī tādos tiesas procesos, kas nav saistīti ar laulības šķiršanu, laulāto atšķiršanu vai laulības atzīšanu par neesošu, bet ja ir panākta nepārprotama tiesvedībā iesaistīto pušu vienošanās par tiesas jurisdikciju arī vecāku atbildības jautājumā.¹¹⁹

No minētā izriet, ka atšķirībā no regulas 12.panta 1.punkta, regulas 12.panta 3.punkts var tikt piemērots arī tādās tiesvedībās, kurās persona, kurai ir vecāku atbildība pār bērnu, nemaz nav iesaistīta. Tāpat minētā piekritības noteikuma piemērošanai nav nepieciešama saikne ar laulības lietas tiesvedības procesu.

¹¹⁷ EST 15.02.2017. spriedums lietā Nr.C-499/15 W, V v X.

¹¹⁸ Ibid.

¹¹⁹ Padomes Regula (EK) Nr.2201/2003 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas (EK) Nr.1347/2000 atcelšanu, 12.pants. Pieņemta 2003.gada 27.novembrī. [15.03.2017. red.]

Tāpat kā regulas 12.panta 1.punkta piemērošanas gadījumā, arī šis piekritības noteikums piemērojams neatkarīgi no tā, vai bērns ir vai nav attiecīgās dalībvalsts pastāvīgais iedzīvotājs, kā arī attiecībā uz bērniem, kuru pastāvīgā dzīvesvieta ir ārpus Eiropas Savienības robežām – kādā trešajā valstī. Īpaši šis noteikums piemērojams situācijās, kad bērna pastāvīgā dzīvesvieta ir trešā valsts, kura nav Hāgas 1996.gada konvencijas par bērnu aizsardzību līgumslēdzēja puse, kā to paredz regulas 12.panta 4.punkts.¹²⁰

Autore atzīst, ka šī piekritības noteikuma piemērošanai nepieciešams konstatēt trīs būtiskus priekšnosacījumus, proti, tiesvedībā iesaistīto pušu piekrišanu tiesas jurisdikcijai, bērna īpašu saikni ar attiecīgo valsti un to, ka šī vienošanās ceļā panāktā jurisdikcija ir atbilstoša bērna interesēm.

Praksē neskaidrības rodas attiecībā uz pirmā priekšnoteikuma izpildi par nepieciešamību konstatēt nepārprotamu tiesvedībā iesaistīto pušu vienošanos par tiesas jurisdikciju. Šajā sakarā norādāms uz atsevišķu dalībvalstu nacionālā regulējuma īpatnībām gadījumos, kad atbildētājam nav bijis iespējams paziņot par uzsākto tiesvedību vecāku atbildības lietā. Piemēram, atbilstoši Bulgārijas civilprocesa normām šādās situācijās tiesa bez atbildētāja ziņas ar lēmumu iecel viņam īpašu pārstāvi. Pamatots ir dalībvalstu tiesu jautājums par to, vai šāda pārstāvja piekrišana atzīstama par saistošu arī pašam atbildētājam, kurš faktiski nav paudis savu piekrišanu, kā arī nav pilnvarojis citu personu tās paušanai.¹²¹

Problēmas risinājums atrodams Eiropas Savienības Tiesa spriedumā Nr.C-215/15, kurā tiesa uzsvēra, ka, lai gan Briseles IIbis regulas 12.panta 3.punktā paredzētais piekritības noteikums ir izveidots ar mērķi piešķirt zināmu autonomiju pusēm vecāku atbildības jautājumā, tomēr tas ir uzskatāms kā izņēmums no tuvuma kritērija un vispārējā jurisdikcijas pamatnoteikuma. Tādējādi nosacījums par to, ka tiesas piekritību ir skaidri vai citādi nepārprotami pieņēmušas visas puses, ir jāinterpretē strikti.¹²²

Tādējādi iepriekš aplūkotajā situācijā jurisdikcija nevar tikt uzskatīta par tādu, ko skaidri vai citādi nepārprotami pieņēmušas tiesvedības puses, tikai tādēļ, ka atbildētāja pārstāvis, ko iecēlusi tiesa, nav izteicis iebildumus par tiesas jurisdikcijas neesamību. Pusēm ir jāpauž nepārprotama piekrišana tiesas jurisdikcijai un personas gribu nevar paust persona, kura nekad nav tikusies ar atbildētāju, lai noskaidrotu viņa nostāju jurisdikcijas jautājumā.

Būtiski, ka Briseles IIbis regulas 12.panta 3.punktā paredzētā vienošanās par jurisdikciju vecāku atbildības lietās ir piemērojama neatkarīgi no tā, vai tiesā, par kuras piekritību pušu starpā panākta vienošanās, jau norisinās kāda cita tiesvedība starp tām pašām pusēm.

¹²⁰ Kruger T. Civil jurisdiction rules of the European Union and their impact on third States. Leuven: [b.i.], 2005, p.89.

¹²¹ EST 21.10.2015. spriedums lietā Nr. C-215/15 Vasilka Ivanova Gogova v Ilia Dimitrov Iliev, para.12, 22.

¹²² Ibid., para.41.

Minēto apspirinājusi Eiropas Savienības Tiesa spriedumā lietā Nr.C-656/13, norādot, ka tikai šāda 12.panta 3.punkta interpretācija neapdraud šīs normas lietderīgo iedarbību un ir atbilstoša regulas mērķu sasniegšanai. Proti, ierobežojot normas tvērumu tikai ar situācijām, kurās tiesvedība par vecāku atbildību var būt saistīta ar citu norisošu tiesvedību, iespējas izmantot šo vienošanos būtu būtiski samazinātas. Ņemot vērā to, ka nepieciešamība uzsākt tiesvedību par vecāku atbildību var rasties neatkarīgi no jebkādas citas tiesvedības, šādas prasības izvirzīšana izslēgtu iespēju izmantot pušu panākto vienošanos daudzās situācijās, lai gan šāda vienošanās par jurisdikciju varētu būt bērna labākajās interesēs.¹²³

Regulas 12.panta 3.punkts ietver otru tā piemērošanas priekšnoteikumu – bērna būtiskas saiknes konstatēšanu ar attiecīgo dalībvalsti. Divi īpašas saiknes konstatēšanas pamati nosaukti jau pašā normas tekstā, proti, ja vienai no personām, kurai ir vecāku atbildība pār bērnu, pastāvīgā dzīvesvieta ir šajā dalībvalstī, vai ja bērns ir šīs dalībvalsts pilsonis. Tomēr minēto pamatu uzskaitījums nav izsmeļošs, un bērna būtisko saikni ar dalībvalsti iespējams pamatot arī ar citiem kritērijiem.¹²⁴

Kā atzinusi autore un kas apstiprinās arī ar Eiropas Savienības Tiesas judikatūru,¹²⁵ trešais priekšnoteikums vienošanās par tiesas jurisdikciju panākšanai ir tas, ka izvēlētās dalībvalsts tiesas jurisdikcijai ir jābūt bērna labākajās interesēs.

Viens no bērna labākajām interesēm atbilstošiem kritērijiem, autores ieskatā, ir strīda ātrākas atrisināšanas panākšana attiecīgās dalībvalsts tiesā, ko apliecina arī Latvijas tiesu pieņemtie nolēmumi.

Piemēram, Augstākās tiesa kādā strīdā starp vecākiem par bērna aizgādības un saskarsmes tiesībām atzina, ka vecāki, piedaloties tiesvedībā un neizsakot iebildumus par tiesas piekritību, faktiski ir akceptējuši strīda piekritību Latvijas jurisdikcijai. Ņemot vērā to, ka lieta bija izskatīta gan pirmās, gan apelācijas instances tiesās pēc būtības, tiesa noraidīja kasācijas sūdzībā izteiktos iebildumus par strīda piekritību Lielbritānijas tiesai. Šādu nostāju tiesa motivēja ar to, ka bērna interesēs vienmēr ir vecāku savstarpējo strīdu par saskarsmes tiesībām iespējami ātrāka un konstruktīvāka atrisināšana, kas konkrētajā gadījumā, ņemot vērā bērna nelielo vecumu un jau lietas izskatīšanas gaitā veiktās procesuālās darbības, neapšaubāmi varēja notikt, strīdu līdz galam izskatot Latvijas tiesā.¹²⁶

Līdzīgu izvērtējumu veicis Augstākās tiesas Civillietu departaments kādā lietā par saskarsmes tiesības izmantošanas kārtības noteikšanu, taču nonākot pie pavisam pretēja lietas

¹²³ EST 12.11.2014. spriedums lietā C-656/13 L v M, para.40-52.

¹²⁴ Eiropas Komisija: Praktiskā rokasgrāmata Padomes Regulas (EK) Nr.2201/2003 piemērošanai. Beļģija: Eiropas Komisija, 2005, 20.-21.lpp.

¹²⁵ EST 12.11.2014. spriedums lietā C-656/13 L v M, para.49.

¹²⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas 21.04.2017. rīcības sēdes lēmums lietā Nr.C12274315. [nav publicēts]

izskatīšanas rezultāta. Šī lieta analizēta arī darba 3.1.apakšnodaļā saistībā ar tiesu pieļauto pārkāpumu un jurisdikcijas pārbaudes neveikšanu pēc tam, ka lietas izskatīšana gaitā kļuva acīmredzama bērna saikne ar mītnes zemi, kas nav Latvija. Rezultātā gan pirmās, gan otrās instances tiesa neņēma vērā to, ka strīda izskatīšana ir piekritīga citas dalībvalsts tiesai, izskatot lietu, kas nemaz nav Latvijas tiesas jurisdikcijā.¹²⁷

Līdzīgi kā iepriekšējā gadījumā, tiesa, izvērtējot lietas faktiskos apstākļus, atzina par iespējamu izvērtēt Briseles IIbis regulas 12.panta 3.punkta piemērošanas iespējamību, lai noteiktu, vai starp pusēm iespējams panākt vienošanās par jurisdikciju un tā atbilst bērna prioritārajām interesēm.¹²⁸

Arī šajā lietā tiesa par būtisku apstākli atzina to, ka strīds ir ticis izskatīts pēc būtības divās tiesu instancēs un tā izskatīšanas laikā puses nebija izteikušas nekādus iebildumus par tiesas piekritību strīdā, tādējādi faktiski piekrītot Latvijas tiesas jurisdikcijai. Līdz ar to par galveno kritēriju regulas 12.panta 3.punkta piemērošanai kļuva tas, vai šāda ar vienošanās panākta tiesas jurisdikcijas saglabāšana ir bērna interesēs.¹²⁹ Gadījumā, ja tiesa spētu konstatēt, ka strīds izšķirts atbilstoši bērna interesēm, šādas jurisdikcijas un noregulējuma saglabāšana līdz apstākļu maiņai un jautājuma pārskatīšanai piekritīgā dalībvalsts tiesā bērna interesēs – pēc iespējas ātrāk uzsākt saskarsmi – kasācijas instancē būtu attaisnojama.

Diemžēl izskatāmajā lietā apgabaltiesa spriedumā saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību bija noteikusi, neievērojot Civilprocesa likumā noteikto kārtību, līdz ar ko šāds nolēmums nevarēja tikt atzīts par bērna interesēm atbilstošu un celtā prasība saskaņā ar Briseles IIbis regulas 17.pantu tika atstāta bez izskatīšanas.¹³⁰

Autore konstatē, ka šī piekritības noteikuma piemērošanā problēmas radušās saistībā ar jautājumu par to, cik ilgi ir spēkā šāda starp pusēm panākta vienošanās. Šajā ziņā būtiski aplūkot Eiropas Savienības Tiesas 2014.gada 1.oktobra spriedumu lietā Nr.C-436/13.

Minētajā lietā bērna vecāki pēc šķiršanās katrs pārcēlās uz savu dalībvalsti – māte kopā ar bērnu uz Lielbritāniju, bet tēvs uz Spāniju. Starp pusēm bija uzsāktas vairākas tiesvedības Spānijas un Lielbritānijas tiesās par vecāku atbildības jautājumiem, līdz puses panāca un noslēdza savstarpēju vienošanos par mātei piešķirtajām aizgādības tiesībām un tēva saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību, kas tika apstiprināta Spānijas tiesā. Tādējādi atzīstams, ka bērna māte un tēvs, noslēdzot vienošanos un to apstiprinot tiesā, bija piekrituši Spānijas tiesas jurisdikcijai atbilstoši regulas 12. panta 3.punktam.¹³¹

¹²⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 27.08.2015. spriedums lietā Nr.SK-2786/2015 [nav publicēts].

¹²⁸ Ibid.

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ Ibid.

¹³¹ EST 01.10.2014. spriedums lietā C-436/13, para.16-22.

Lai panāktu vienošanās noteikumu grozīšanu attiecībā uz tēva saskarsmes tiesību ierobežošanu, bērna māte vērsās Spānijas tiesā ar lūgumu nodot tiesas jurisdikciju Briseles IIbis regulas 15.panta kārtībā Lielbritānija tiesai, taču Spānijas tiesa lūgumu noraidīja. Ņemot vērā minēto, bērna māte atsāka jau iepriekš uzsākto tiesvedību Lielbritānijas tiesā un lūdza atzīt Lielbritānijas tiesas, kā bērna pastāvīgās dzīvesvietas valsts, jurisdikciju regulas 8.panta izpratnē.¹³²

Lielbritānijas tiesa apmierināja lūgumu par jurisdikcijas atzīšanu, tomēr tiesvedības gaitā tai radās šaubas par to, vai saskaņā ar regulas 12.panta 3.punktu pušu starpā noslēgta vienošanās par tiesas jurisdikciju ir spēkā tikai līdz brīdim, kad tiek pieņemts galīgais nolēmums attiecīgajā tiesvedībā, vai tā saglabājas arī pēc galīgā nolēmuma pieņemšanas.¹³³

Eiropas Savienības Tiesa uzsvēra, ka no regulas 8.panta 1.punkta un 12.panta 3.punkta redakcijas izriet, ka tiesas jurisdikcija jautājumos par vecāku atbildību ir jāpārbauda un jānosaka katrā gadījumā atsevišķi, kas savukārt nozīmē, ka jurisdikcija nesaglabājas, beidzoties tiesvedībai izskatāmajā lietā.¹³⁴

Skaidrojot Briseles IIbis regulas mērķi, tiesa atzina, ka atbilstoši preambulas 12.apsvērumam Briseles IIbis regulā ietvertie jurisdikcijas noteikumi vecāku atbildības lietās ir radīti, primāri ņemot vērā bērna intereses un it īpaši tuvuma kritēriju, un viens no regulas 12.panta 3.punkta "b" apakšpunktā minētajiem kritērijiem kā prasību izvirza to, lai jebkāda saskaņā ar šo tiesību normu vienošanās ceļā panākta jurisdikcija tiktu saglabāta bērna interesēs.¹³⁵ Tādējādi tiesa faktiski atzina, ka jurisdikcija vecāku atbildības jautājumos jānosaka katrā gadījumā individuāli, izvērtējot, vai tā ir atbilstoša bērna primārajām interesēm.

Apstākļi, ka Spānijas tiesā panāktā vienošanās par jurisdikciju bija atzīstama par atbilstošu maza bērna interesēm sākotnējās prasības izskatīšanas ietvaros, nav pamats, lai atzītu, ka visos turpmākos gadījumos un tiesvedībās šāda vienošanās par jurisdikciju ir spēkā arī pēc sākotnējās tiesvedības beigām un ir atbilstoša bērna tā brīža primārajām interesēm.¹³⁶

Turklāt regulas 12.panta 3.punkta mērķis ir ļaut personām, kurām ir vecāku atbildība, panākt kopīgu vienošanos un ar citiem zināmiem nosacījumiem vērsties tiesā izvērtēt ar vecāku atbildību saistītus jautājumus, kuri principā neietilpst tās jurisdikcijā. Līdz ar ko nav pieņemams, ka šāda vienošanās visos gadījumos ir spēkā pēc aizsāktās tiesvedības beigām un attieksies uz citiem jautājumiem, kas radušies vēlāk.¹³⁷

¹³² EST 01.10.2014. spriedums lietā C-436/13, para.23-29.

¹³³ Ibid., para.29.

¹³⁴ Ibid., para.40.

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ Ibid.

¹³⁷ Ibid, par.47-50.

Ņemot vērā minēto, secināms, ka vienošanās par jurisdikciju, pamatojoties uz regulas 12.panta 3.punktu, attiecas tikai uz īpašu tiesvedību, kura ir aizsākta tiesā, par kuras jurisdikciju vienošanās ir panākta, un šī jurisdikcija izbeidzas līdz ar galīgā nolēmuma pieņemšanu lietā.

3.4. Piekritība, kuras pamatā ir bērna klātbūtne (13.pants)

Briseles IIbis regulas 13.panta 1.punkts paredz, ja nav iespējams noskaidrot bērna pastāvīgo dzīvesvietu, kā arī piekritību nevar noteikt, pamatojoties uz regulas 12.pantu, piekritība ir tai dalībvalsts tiesai, kurā atrodas bērns.¹³⁸ Tādējādi šī jurisdikcijas noteikuma pamatā faktiski ir bērna fiziska klātbūtne valstī brīdī, kad tiesā tiek celta prasība.

Jāatzīst, ka šī norma piemērojama ļoti retos gadījumos, proti, kad nav iespējams noteikt bērna pastāvīgo dzīvesvietu, kā arī piekritība nav nosakāma atbilstoši regulas 12.panta noteikumiem. Tā izveidota ar mērķi novērst situācijas, kad nevienai no dalībvalsts tiesām nebūtu piekritīga lietas izskatīšana, jo šādā veidā ne tikai tiktu liegta personas pieeja tiesai, bet arī aizskartas paša bērna intereses.¹³⁹

Tādējādi jurisdikcija saskaņā ar regulas 13.pantu atzīstama tās dalībvalsts tiesai, kurā atrodas bērns, tikai tā iemesla dēļ, ka nav nevienas citas dalībvalsts vai trešās valsts tiesas, kuras jurisdikcijā attiecīgajā brīdī būtu vecāku atbildības strīda izskatīšana.

Jāuzsver, ka Briseles IIbis regulas 13.panta piekritības noteikums nav piemērojams gadījumos, kad bērna pastāvīgā dzīvesvieta ir ārpus Eiropas Savienības robežām, jo tas, ka bērna pastāvīgā dzīvesvieta ir kādā trešajā valstī, nenozīmē to, ka viņam nav pastāvīgās dzīvesvietas regulas 13.panta izpratnē.¹⁴⁰

Regulas 13.pants var tikt piemērots situācijās, kad bērns kopā ar personām, kurām ir vecāku atbildība, ir pametis valsti, zaudējot šajā valstī pastāvīgo dzīvesvietu. Savukārt līdz laikam, kad tiesā tiek celta prasība vecāku atbildības jautājumā, jaunajā apmešanās valstī personas nav nodzīvojušas tik ilgi, lai tā iegūtu pastāvīgās dzīvesvietas valsts statusu. Tāpat var būt gadījumi, kad personas, kurām ir vecāku atbildība par bērnu, nav paidušas nepārprotamu vēlmi jaunajā apmešanās vietas valstī palikt uz pastāvīgu dzīvi.¹⁴¹

Šī piekritības norma dod iespēju dalībvalstīm organizēt aizsardzību attiecībā uz īpaši neaizsargātiem bērniem, jo tā piemērojama arī attiecībā uz bēgļu bērniem un bērniem, kas

¹³⁸ Padomes Regula (EK) Nr.2201/2003 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas (EK) Nr.1347/2000 atcelšanu, 13.pants. Pieņemta 2003.gada 27.novembrī. [15.03.2017. red.]

¹³⁹ Pataut E. Article 13. In: Magnus U., Mankowski P. (eds.), Brussels IIbis Regulation. European Commentaries on Private International Law: Volume 2. Munich: Sellier, 2012, p.160.

¹⁴⁰ Ibid, p.160-161.

¹⁴¹ Beaumont P., 2010, 20.lpp.

starptautiski pārvietoti viņu valstī notiekošo nemieru dēļ. Šeit runa var būt par gadījumiem, kad bērni tiek nošķirti no saviem vecākiem vai kopā ar tiem ir pametuši savu izcelsmes valsti tur notiekošo nemieru dēļ, līdz ar ko tiem nepieciešama īpaša aizsardzība valstī, uz kuru viņi ir aizbēguši. Šādās situācijās bērna pastāvīgās dzīvesvietas tiesa vairs nav pieejama, turklāt laiks, kuru bērns pavadījis jaunajā dalībvalstī, ir pārāk neliels, lai to atzītu par bērna pastāvīgo dzīvesvietas valsti.¹⁴²

Būtiski uzsvērt, ka Briseles IIbsi regulas 13.pantā noteiktais piekritības pamats ir ar pagaidu raksturu, jo bērna pastāvīgās dzīvesvietas neesamība uzskatāma par izņēmuma situāciju.¹⁴³ Tas nozīmē, ka tiklīdz bērna saikne ar kādu dalībvalsti vai trešo valsti ir pietiekami noturīga un stipra, lai to atzītu par bērna pastāvīgo dzīvesvietu, nepieciešamība īpašam jurisdikcijas noteikumam, pamatojoties uz bērna klātbūtni, ir zudusi. Tādējādi arī attiecīgā tiesa zaudē tai ar regulas 13.panta 2.punktu piešķirto jurisdikciju tālāko strīdu izskatīšanai. Minētais tāpat attiecas uz situācijām, kurās iesaistīti bēgļu bērni, proti, tiklīdz ir veikti nepieciešamie aizsardzības pasākumi un kāda dalībvalsts vai trešā valsts iegūst bērna pastāvīgās dzīvesvietas statusu, tiesa zaudē lietas piekritību, kas tai tikusi noteikta saskaņā ar regulas 13.panta 2.punktu.

Bieži gan šādos gadījumos dalībvalsts tiesas jurisdikcija turpmākajos strīdos var saglabāties jau saskaņā ar regulas 8.panta noteikumiem, ja vien bērns ir kļuvis par attiecīgās valsts pastāvīgo iedzīvotāju.

Praksē neskaidrības radījis jautājums par Briseles IIbsi regulas 13.panta un 20.panta savstarpējo mijiedarbību. Kā jau darbā minēts, regulas 13.pantā regulētā piekritības noteikuma pamatā ir bērna klātbūtne, savukārt regulas 20.pants paredz iespējas ārkārtas situācijās tiesai, kurā atrodas bērns, noteikt īpašus jurisdikcijas pamatus, lai saskaņā ar valsts nacionālo regulējumu veiktu pagaidu pasākumus.¹⁴⁴

Pagaidu drošības pasākumi ir piemērojami bērniem, kuru pastāvīgā dzīvesvieta ir vienā dalībvalstī un kuri uz laiku vai neparedzēti uzturas citā valstī. Šie bērni atrodas situācijā, kura varētu būtiski kaitēt viņu labklājībai, ieskaitot viņu veselību vai attīstību, kas tādējādi attaisno aizsardzības pasākumu tūlītēju noteikšanu. Šo pasākumu pagaidu raksturs izriet no regulas 20.panta 2.punkta, kas noteic, ka veiktie pagaidu pasākumi zaudē spēku brīdī, kad dalībvalsts tiesa, kurai ir piekritība izskatīt lietu pēc būtības, ir veikusi pasākumus, ko tā uzskata par atbilstošiem.¹⁴⁵

Atbilstoši Eiropas Savienības Tiesas judikatūrai pagaidu pasākumu mērķis nav piešķirt tiesai piekritību izskatīt lietu pēc būtības, bet gan vienīgi atļauj noteiktos apstākļos tiesai, kura

¹⁴² Pataut E., 2012, p.161.

¹⁴³ Ibid., p.160.

¹⁴⁴ Ibid.

¹⁴⁵ EST 02.04.2009. spriedums lietā C-523/07, par.48.

pagaidu pasākumu pieņemšanai pagaidām ir labākā atrašanās vietā nekā tiesa, kurai ir piekritība izskatīt lietu pēc būtības, pieņemt steidzamus pagaidu pasākumus, kuri joprojām ir pakārtoti pasākumiem, kurus noteiks tiesa, kurai ir piekritība izskatīt lietu pēc būtības.¹⁴⁶

Tādējādi secināms, ka jurisdikcijas pamatojums pagaidu aizsardzības pasākumu veikšanai ir pavisam nesaistīts ar Briseles IIbis regulas 13.panta apsvērumiem un nav atkarīgs no tā, vai konkrētajā gadījumā ir/nav iespējams noteikt bērna pastāvīgo dzīvesvietu.

3.5. Piekritība atbilstoši valsts tiesībām (14.pants)

Ja nevienai no dalībvalsts tiesām nav piekritības saskaņā ar Briseles IIbis regulas 8.-13.pantu, tad piekritību katrā dalībvalstī nosaka šīs valsts tiesību akti, pamatojoties uz regulas 14.pantu.

Nolēmumi, kas pieņemti gadījumos, kad tiesa piekritību noteikusi, pamatojoties uz valsts noteikumiem par starptautiskajām privāttiesībām, ir atzīstami un pasludināmi par izpildāmiem citās dalībvalstīs saskaņā ar Briseles IIbis regulas noteikumiem.¹⁴⁷

Jāatzīst, ka Briseles IIbis regulā nav vienotas un visaptverošas normas par pārējiem piekritības jautājumiem vecāku atbildības lietās. Kā jau darbā vairākkārt uzsvērts, dalībvalstu nacionālais regulējums, tajā skaitā jurisdikcijas normas, ir ļoti atšķirīgas. Kā būtiskāko atšķirību var minēt to, ka aptuveni pusē dalībvalstu piekritība tiek noteikta atbilstoši bērna pilsonībai vai pilsonībai, kāda ir vienam no vecākiem, savukārt otrā pusē dalībvalstu šāda noteikuma nav.¹⁴⁸

Ievērojot minēto, Briseles IIbis 14.pantā regulētais piekritības noteikums atzīstams par nepilnīgu, jo tiek pieļauta situācija, ka Eiropas Savienības pilsoņiem nav vienlīdzīgas piekļuves tiesiskumam. Dalībvalstu jurisdikcijas normas ir balstītas uz ļoti dažādiem kritērijiem un ne vienmēr nodrošina efektīvu piekļuvi tiesai, neraugoties uz prasītāja vai atbildētāja ciešo saikni ar dalībvalsti.¹⁴⁹

¹⁴⁶ Ģenerālvokātes Eleanoras Šarpstones [*Eleanor Sharpston*] secinājumi lietā C-256/09 Bianca Purrucker v Guillermo Vallés Pérez, sniegti 2010.gada 20.maijā, par.106. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=82510&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=682336> [aplūkots 15.02.2018.]

¹⁴⁷ Eiropas Komisija. Prakses rokasgrāmata par Briseles IIa regulas piemērošanu. Beļģija: Eiropas Savienība, 2013, 35.lpp.

¹⁴⁸ Nuyts A. Study on residual jurisdiction. Review of the Member States Rules concerning the Residual Jurisdiction of their courts in Civil and Commercial Matters pursuant to the Brussels I and II Regulations. Brussel: European Commission, 2007, p.94.

¹⁴⁹ Komisijas 2014.gada 15.aprīļa ziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei un Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai par to, kā tiek piemērota Padomes Regula (EK) Nr. 2201/2003 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas (EK) Nr.1347/2000 atcelšanu, 7.-8.lpp.

Tādējādi Briseles IIbis regulas 14.pantā būtu nepieciešams veikt grozījumus, nosakot konkrētu piekritības noteikšanas kritēriju, piemēram, balsoties uz bērna pilsonību, lai tādā veidā izslēgtu iespēju, ka ne dalībvalstij, ne trešās valsts tiesai nav piekritības attiecībā uz lietu.

Autore piekrīt Eiropas Komisijas viedoklim,¹⁵⁰ ka Briseles IIbis regula ir labi funkcionējošs instruments, kas sniedz būtisku ieguvumu pilsoņiem, proti, tā ir veicinājusi pieaugošo pārrobežu tiesas prasību izskatīšanu vecāku atbildības lietās, ieviešot piekritības normu visaptverošu sistēmu.

Tomēr autore konstatē, ka atšķirībā no Briseles IIbis regulas, vēlākajos Eiropas Savienības normatīvajos aktos ir ietverti *forum necessitatis* noteikumi – piekritības pamats, kas izņēmuma kārtā pieļauj, ka dalībvalsts tiesai ir piekritīga lieta, kura saistīta ar trešo valsti, lai jo īpaši novērstu tiesiskuma nolieguma situācijas, piemēram, ja izrādās, ka tiesvedība attiecīgajā trešajā valstī ir neiespējama.¹⁵¹

Piemēram, Regulas Nr.4/2009 par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, nolēmumu atzīšanu un izpildi un sadarbību uzturēšanas saistību lietās 16.apsvērumā uzsvērta *forum necessitatis* nepieciešamība, lai dalībvalstu tiesai izņēmuma gadījumos ļautu izskatīt lietu, kas cieši saistīta ar trešo valsti. Tāds izņēmuma gadījums var būt, ja tiesvedība trešajā valstī nav iespējama, piemēram, pilsoņu kara dēļ, vai, ja pamatoti nav sagaidāms, ka pieteikuma iesniedzējs varētu uzsākt vai vest tiesvedību attiecīgajā valstī. Attiecīgi regulas 7.pants paredz, ja nevienai no dalībvalsts tiesām nav jurisdikcijas saskaņā ar regulas 3., 4., 5. un 6.pantu, kādas dalībvalsts tiesas izņēmuma gadījumos var izskatīt lietu, ja kādā trešā valstī – ar kuru strīds ir cieši saistīts – tiesvedību pamatoti nevar uzsākt vai vest vai tas izrādās neiespējami. Strīdam ir jābūt pietiekami saistītam ar attiecīgo dalībvalsti, kuras tiesā tiek celta prasība.¹⁵²

Ar *forum necessitatis* normas ieviešanu Briseles IIbis regulā tiktu nodrošināta tiesas pieejamība attiecībā uz ikvienu bērnu, tajā skaitā kādas trešās valsts pastāvīgo iedzīvotāju, gadījumos, kad strīda izskatīšana viņa dzīvesvietas valstī nebūtu iespējama kādas ārkārtējas situācijas dēļ.

Tādējādi šāda noteikuma iekļaušanas Briseles IIbis regulā nepieciešamības pamatā ir bērnu interešu aizsardzība un tiesības uz taisnīgu tiesu, kuras viens no aspektiem ir arī tiesas pieejamība.

¹⁵⁰ Komisijas 2014.gada 15.aprīļa ziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei un Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai par to, kā tiek piemērota Padomes Regula (EK) Nr. 2201/2003 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas (EK) Nr.1347/2000 atcelšanu, 7.-8.lpp.

¹⁵¹ Ibid.

¹⁵² Padomes Regula (EK) Nr.4/2009 par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, nolēmumu atzīšanu un izpildi un sadarbību uzturēšanas saistību lietās. Pieņemta 2008.gada 18.decembrī. [02.03.2018. red.]

4. LIETAS NODOŠANA STARP TIESĀM

Briseles IIbis regulā, atšķirībā no iepriekšējiem regulējumiem vecāku atbildības jautājumos, ir paredzēts inovatīvs noteikums, kas izņēmuma kārtā ļauj tiesai, kurā ir iesniegts pieteikums un kurai lieta ir piekritīga, nodot to citas dalībvalsts tiesai ar nosacījumu, ka šī dalībvalsts tiesa atrodas labākā vietā tiesas spriešanai un lietas nodošana atbilst bērna interesēm.¹⁵³

Visbiežāk jautājums par jurisdikciju tiek izvērtēts un atrisināts jau prasības pieteikuma iesniegšanas brīdī. Ņemot vērā, ka tiesvedība ne vienmēr norisinās bez sarežģījumiem un mēdz ieilgt, bieži bērna pastāvīgā dzīvesvieta tiesvedības procesa laikā tiek mainīta, tomēr tas nebūt nenozīmē to, ka automātiski mainās arī tiesas piekritība – pēc vispārējā *perpetuatio fori* principa jurisdikciju saglabā tiesa, kurā lieta sākotnēji ir ierosināta.¹⁵⁴

Tomēr tā kā praksē ir gadījumi, kad tiesa, kurā sākotnēji celta prasība, jeb izcelsmes dalībvalsts tiesa vairs neatrodas labākajā vietā tiesas spriešanai, regula paredz iespēju bērna interešu labā lietu nodot izskatīšanai citai tiesai 15.panta kārtībā. Tiesa var nodot kā visu, tā arī tikai daļu no lietas.¹⁵⁵

Kā atzinusi Eiropas Savienības Tiesa, Briseles IIbis regulas 15.pantā paredzētais lietas nodošanas citas dalībvalsts tiesai noteikums uzskatāms kā atkāpe no vispārējā jurisdikcijas noteikuma, līdz ar ko tas ir jāinterpretē pēc iespējas šauri.¹⁵⁶

Viens no priekšnoteikumiem, lai nodotu jurisdikciju citai dalībvalsts tiesai, ir bērna īpašās saiknes konstatēšana ar valsti, kurai nododama jurisdikcija. Regulas 15.panta 3.punktā ir ietverti pieci īpašās saiknes konstatēšanas pamati, proti:

- 1) dalībvalsts ir kļuvusi par bērna pastāvīgo dzīvesvietu pēc tam, kad izcelsmes tiesā iesniegta prasība;
- 2) dalībvalsts ir bērna iepriekšējā pastāvīgā dzīvesvieta;
- 3) dalībvalsts ir bērna pilsonības valsts;
- 4) dalībvalsts ir tās personas pastāvīgā dzīvesvieta, kurai ir vecāku atbildība;

¹⁵³ Eiropas Komisija. Prakses rokasgrāmata par Briseles IIa regulas piemērošanu. Beļģija: Eiropas Savienība, 2013, 34.lpp.

¹⁵⁴ Feldkemper-Bentrop R. Cross border parental responsibility, jurisdiction rules including prorogation of jurisdiction, p.7-8. Pieejams: http://www.ejtn.eu/PageFiles/6333/Cross_border_parental_responsibility.pdf [aplūkots 03.03.2018.]

¹⁵⁵ Eiropas Komisija. Prakses rokasgrāmata par Briseles IIa regulas piemērošanu. Beļģija: Eiropas Savienība, 2013, 34.lpp.

¹⁵⁶ EST 27.10.2016. C-428/15 Child and Family Agency v J. D., para.48.

5) dalībvalsts ir vieta, kurā atrodas bērna īpašums, un ja lieta ir saistīta ar bērna aizsardzības pasākumiem, kuri attiecas uz šī īpašuma pārvaldīšanu, saglabāšanu vai atsavināšanu.

Minētais apstākļu uzskaitījums ir izsmeļošs,¹⁵⁷ no kā savukārt izriet, ka jau sākotnēji praksē tiek izslēgti tādi lietu nodošanas gadījumi, kuros nepastāv neviens no regulas 15.panta 3.punktā ietvertajiem pamatiem.

Tomēr kāda no regulas 15.panta 3.punktā minēto īpašas saiknes pamatiem konstatēšana nav pietiekams pamats, lai tiesa jurisdikciju nodotu citai dalībvalstij, jo šāda apstākļa konstatēšana vēl neizšķir jautājumu par to, vai citas dalībvalsts tiesa ir labākā atrašanās vieta tiesas spriešanai un vai, ja citas dalībvalsts tiesa ir labākā atrašanās vietā, lietas nodošana šai tiesai atbilst prioritārajām bērna interesēm.

Autore konstatē, ka Briseles IIbis regulas 15.panta piemērošanas problēmas galvenokārt saistītas tieši ar abu iepriekš minēto jēdzienu – “labākā atrašanās vieta” un “prioritārās bērna intereses” – interpretāciju. Minētie jēdzieni atzīstami par autonomiem, to definējums nav sniegts regula tekstā, līdz ar ko jēdzieni interpretējami, ņemot vērā to kontekstu un regulas mērķus.

Kā atzinusi Eiropas Savienības Tiesa spriedumā lietā Nr.C-428/15, nosakot labāko atrašanās vietu tiesas spriešanai, ir jāizvērtē, vai lietas nodošana citai tiesai, salīdzinot ar tās paturēšanas savā jurisdikcijā, var sniegt faktisku un konkrētu pievienotu vērtību lēmuma pieņemšanā attiecībā uz bērnu. Kā viens no vērtējamiem kritērijiem ir citas dalībvalsts procesuālās normas, it īpaši normas attiecībā uz nepieciešamo pierādījumu savākšanu,¹⁵⁸ kā arī tādi apstākļi kā tiesvedības valoda, iespēja izsaukt nepieciešamos lieciniekus un iespējamība, ka tie ierodas, medicīnisko un sociālo dienestu dokumentu pieejamība, kā arī termiņš, kādā tiks pieņemts nolēmums.¹⁵⁹

Tomēr tiesai vērtēšanas procesā nav jāņem vērā citas dalībvalsts materiālās tiesības, kas tiktu piemērotas attiecīgajā lietā, jo šāda tiesas rīcība būtu pretrunā ar savstarpējās uzticības starp dalībvalstīm un tiesu nolēmumu savstarpējās atzīšanas principiem.¹⁶⁰

Savukārt prasība, ka nodošanai ir jāatbilst prioritārajām bērna interesēm, pēc būtības nozīmē to, ka tiesai ir jāpārlicinās, ka jurisdikcijas nodošana citas dalībvalsts tiesai neradīs negatīvas ietekmes uz attiecīgā bērna situāciju risku. Kā vērā ņemamie kritēriji negatīvās

¹⁵⁷ EST 27.10.2016. C-428/15 Child and Family Agency v J. D., para.51.

¹⁵⁸ Ibid., para.57.

¹⁵⁹ Ģenerālvokāta Melhiora Vatelē (Melchior Wathelet) secinājumi lietā C-428/15, sniegti 2016.gada 16.jūnijā. Pieejams:<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d0f130deb8829ebb7bdf472ab3ebcd29ea3a14f4.e34KaxiLc3eQc40LaxqMbN4Pb38Pe0?text=&docid=180302&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=427810> [aplūkots 22.03.2018.]

¹⁶⁰ EST 27.10.2016. C-428/15 Child and Family Agency v J. D., para.57.

ietekmes izvērtēšanai ir attiecīgā bērna emocionālās, ģimenes un sociālās saiknes vai viņa materiālā situācija.¹⁶¹

Turklāt jāņem vērā, ka lietas nodošanas atbilstības bērna prioritārajām interesēm izvērtēšana ir jāveic no bērna viedokļa, nevis vērtējot viņa vecāku intereses.¹⁶²

Lietas nodošanas procesā abām iesaistītajām tiesām ir jāsadarbojas vai nu tieši, vai ar attiecīgo centrālo iestāžu (Latvijā – Tieslietu ministrijas) starpniecību. Lai īstenotu lietas nodošanu starp tiesām, abām tiesām jābūt pārliecinātām, ka šāda jurisdikcijas maiņa strīdā ir bērna interesēs, turklāt tiesa, kurai lieta ir nodota regulas 15.panta kārtībā, to nevar vēlreiz nodot kādai trešajai tiesai.¹⁶³

Lietas nodošanu citai tiesai var ierosināt trīs gadījumos – pirmkārt, pēc pieteikuma saņemšanas no kādas puses; otrkārt, pēc pašas tiesas iniciatīvas, ja tam piekrīt vismaz viena no pusēm; vai treškārt, pēc pieteikuma saņemšanas no citas dalībvalsts tiesas, ja tam piekrīt vismaz viena no pusēm.

Lietas nodošanas procedūrā sākotnēji izcelsmes tiesa, kurai ir iesniegts lūgums par lietas nodošanu vai kura lietu vēlas nodot pēc savas iniciatīvas, pieņem vienu no šādiem lēmumiem – apturēt lietas izskatīšanu un aicināt puses iesniegt lūgumu par lietas nodošanu otras dalībvalsts tiesā, vai arī pati tieši lūgt citas dalībvalsts tiesai pārņemt lietas izskatīšanu.

Gadījumā, ja tiesa pieņem lēmumu par to, ka lūgums par lietas nodošanu jāsaņem no pusēm, tā nosaka termiņu lūguma saņemšanai un pieteikuma iesniegšanai attiecīgās dalībvalsts tiesā. Ja puses pieteikumu tiesas noteiktajā termiņā dalībvalsts tiesā neiesniedz, lieta netiek nodota un izcelsmes tiesa saglabā lietas piekritību.

Autore konstatē, ka regulā nav noteikts konkrēts termiņš, kas nosakāms pusēm pieteikuma iesniegšanai otras dalībvalsts tiesā. No vienas puses, termiņam jābūt pietiekami īsam, lai nodrošinātu, ka lietas nodošanas process nerada nevajadzīgu kavēšanos, kas varētu kaitēt bērnam interesēm un pusēm.¹⁶⁴ No otras puses, noteiktajam termiņam jābūt tādā, lai darbību varētu reāli izpildīt.

Dalībvalsts tiesa, kas ir saņēmusi pušu iesniegto lietas nodošanas lūgumu, lēmumu par lietas piekritību pieņem sešu nedēļu laikā. Ja dalībvalsts tiesa nepiekrīt lietas nodošanai, lietas

¹⁶¹ EST 27.10.2016. C-428/15 Child and Family Agency v J. D., para.58.

¹⁶² Ģenerāladvokāta Melhiora Vatelē (Melchior Wathelet) secinājumi lietā C-428/15, sniegti 2016.gada 16.jūnijā. Pieejams:<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d0f130deb8829ebb7bdf472ab3ebcd29ea3a14f4.e34KaxiLc3eQc40LaxqMbN4Pb38Pe0?text=&docid=180302&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=427810> [aplūkots 22.03.2018.]

¹⁶³ Eiropas Komisija. Prakses rokasgrāmata par Briseles IIa regulas piemērošanu. Beļģija: Eiropas Savienība, 2013, 34.lpp.

¹⁶⁴ Ibid., 35.lpp.

piekritību uz visu izskatīšanas laiku saglabā izcelsmes tiesa, un izcelsmes tiesai lieta ir jāizskata.¹⁶⁵

Precedenti saistībā ar lietas nodošanu citai tiesai Briseles IIbis regulas 15.panta kārtībā atrodami arī Latvijas tiesu praksē.

Alūksnes rajona tiesa kādas civillietas par ikdienas aizgādības, saskarsmes tiesību kārtības un bērna aizlieguma izbraukšanas no valsts noteikšanu ietvaros ar centrālās iestādes – Tieslietu ministrijas – starpniecību saņēma Ziemeļīrijas Augstās tiesas lūgumu nodot Alūksnes rajona tiesas tiesvedībā esošo civillietu izskatīšanai Ziemeļīrijas Augstajā tiesā, pamatojoties uz Briseles IIbis regulas 15.pantu.¹⁶⁶

Minētais lūgums tika pamatots šādiem apsvērumiem:

- bērnam ir īpaša saikne ar Ziemeļīriju, jo viņa tēvs ir Ziemeļīrijas pastāvīgais iedzīvotājs;
- Ziemeļīrijas tiesa lietu var izskatīt labāk, jo visi jaunākie pierādījumi par bērna vēlmēm un izjūtām, kā arī par viņa labklājību tika iegūti Ziemeļīrijā;
- tiesvedības nodošana Ziemeļīrijas tiesai ir bērna labākajās interesēs, jo bērns dzīvo un ir dzīvojis Ziemeļīrijā no jau aptuveni divus gadus;
- bērns ir 13 gadus vecs un ir paudis savu vēlmi palikt Ziemeļīrijā, kas minēts lūguma pievienotajos Sociālā dienesta un Oficiālā jurista ziņojumos;
- Ziemeļīrija ir gatava izskatīt jautājumus, kas saistīti ar bērna saskarsmes īstenošanu ar māti – prasītāju Latvijas ierosinātajā tiesvedībā.¹⁶⁷

Alūksnes rajona tiesa ar lēmumu noteica prasītājas pagaidu saskarsmes izmantošanas kārtību, kā arī lēma izņēmuma kārtā nodot civillietu izskatīšanai Ziemeļīrijas Augstajai tiesai. Lēmumā tiesa atsaucās uz Civilprocesa likuma 244.⁵ panta piekto daļu,^{168,169} kurā noteikts, ja iesaistīto valstu savstarpējās attiecībās piemērojama Briseles IIbis regula, tiesa lēmumu par lietas nodošanu pieņem saskaņā ar minētās regulas noteikumiem, kā arī atsaucās uz Briseles IIbis regulas 15.panta noteikumiem. Tiesas konstatēja bērna īpašo saikni ar Ziemeļīriju un atzina, ka ir izpildīts regulas 15.panta 3.punktā “d” paredzētais nosacījums, jo bērna tēva un bērna pastāvīgā dzīvesvieta ir Ziemeļīrijā. Tāpat izpildījušās pārējās 15.panta prasības – bērna tēvs ir piekritis lietas nodošanai un tiesā saņemts lūgums no Ziemeļīrijas tiesas par lietas nodošanu.¹⁷⁰

Par lēmumu daļā par lietas nodošanu izskatīšanai Ziemeļīrijas Augstajai tiesai blakus sūdzību iesniedza prasītāja, uzskatot, ka konkrētajā gadījumā pārkāpta lietas nodošanas

¹⁶⁵ Beaumont P., 2010, 22.lpp.

¹⁶⁶ Alūksnes rajona tiesas 28.08.2013. lēmums lietā Nr.C08027611 [nav publicēts].

¹⁶⁷ Ibid.

¹⁶⁸ Civilprocesa likums: LV likums. Pieņemts 14.10.1998. [01.07.2013.-31.10.2013. red.]

¹⁶⁹ Piez. Šobrīd minētā norma iekļauta Civilprocesa likuma 244.⁹ panta septītajā daļā.

¹⁷⁰ Alūksnes rajona tiesas 28.08.2013. lēmums lietā Nr.C08027611 [nav publicēts].

procedūra. Proti, no Briseles IIbis regulas 15.panta “b” apakšpunkta, kurš tika piemērots lietā, izriet, ka Alūksnes rajona tiesai bija jāpieņem lēmums nevis par lietas nodošanu izskatīšanai Ziemeļīrijas Augstajai tiesai, bet jāpieņem lēmums, kurā Alūksnes rajona tiesa lūdz Ziemeļīrijas Augsto tiesu pieņemt piekritību saskaņā ar regulas 15.panta 5.punktu. Savukārt pēc tam, kad Ziemeļīrijas Augstā tiesa būtu pieņēmusi lēmumu par piekritības pieņemšanu sešu nedēļu laikā, Alūksnes rajona tiesai būtu jāpieņem vēl viens procesuāls lēmums par atteikšanos no piekritības šajā civillietā un tikai tad jānodod šī lieta izskatīšanai uz Ziemeļīriju. Sūdzības iesniedzējas ieskatā, jāņem vērā arī tas, ka regulas 15.panta 5.punkts paredz iespēju otras dalībvalsts tiesai sešu nedēļu laikā nepieņemt piekritību šajā lietā, kas savukārt nozīmē, ka Alūksnes rajona tiesai būtu jāpieņem lēmums par piekritības turpināšanu. Sūdzības iesniedzēja norāda, ka Briseles IIbis regulā noteiktā kārtība neparedz izņēmumus šīs procedūras ievērošanā.¹⁷¹

Vidzemes tiesas Civillietu tiesas kolēģija, novērtējot pirmās instances tiesas lēmumā minētos argumentus lēmuma pārsūdzētajā daļā, atzina, ka tie ir pamatoti un atbilstoši lietas apstākļiem.

Tiesa atzina, ka nav pamatoti sūdzības iesniedzējas iebildumi par Briseles IIbis regulā noteiktās procedūras neievērošanu, nesaskatot tās principu pārkāpumu. Nav būtiskas nozīmes apstāklim, ka pirmās instances tiesa nav tieši lūgusi citas dalībvalsts tiesu pieņemt lietu, jo lietā ir ticis saņemts lūgums no Ziemeļīrijas Augstās tiesas.¹⁷²

No Ziemeļīrijas Augstās tiesas pieprasījuma redzams, ka atbildētājs bija iesniedzis pieteikumu tiesai saskaņā ar Briseles IIbis regulas 15.panta 2.punta “c” apakšpunktu, lūdzot lietu nodot no Latvijas izspriešanai Ziemeļīrijas tiesai, turklāt tiesa lūgusi šo lūgumu Latvijas tiesai izskatīt pēc iespējas īsākā laika posmā, lai pēc iespējas ātrāk varētu atrisināt ar bērna aizbildnību un saziņu saistītos jautājumus. Ievērojot minēto, Civillietu tiesas kolēģija atzina, ka “burtiskas” regulā paredzētās nodošanas kārtības īstenošana, tiktu radīts nevajadzīgs kavējums, kas var nodarīt kaitējumu bērna interesēm.¹⁷³

Tādējādi secināms, ka praksē ir iespējamas atkāpes no Briseles IIbis regulas 15.pantā noteiktās lietas nodošanas citai tiesai kārtības, ja vien šādas atkāpes var tikt pamatotas ar bērna interešu aizsardzības nepieciešamību. Arī autore piekrīt šādai tiesu nostājai, jo ikviens vecāku atbildības strīds atrisināms pēc iespējas tuvāk bērna dzīvesvietai un atbilstoši bērna labākajām interesēm, kā tas tika panākts ar Alūksnes rajona tiesas nolēmumu.

Jāuzsver, ka Briseles IIbis regulas 15.pants par lietas nodošanu citai tiesai nav piemērojams situācijās, kurās tiesa jau sākotnēji pieņēmusi izskatīšanā lietu, kas nav tās

¹⁷¹ Vidzemes apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 20.02.2014. lēmums lietā Nr.C08027611 [nav publicēts].

¹⁷² Ibid.

¹⁷³ Ibid.

jurisdikcijā. Tādējādi gadījumos, kad, lemjot jautājumu par prasības pieteikuma pieņemšanu un lietas ierosināšanu, tiesa nav vērtējusi piekritības jautājumu, lai gan lietas apstākļi nepārprotami norāda uz pārrobežu elementa esamību strīdā, ir pamats piemērot regulas 17.pantu un tiesai pēc savas iniciatīvas paziņot, ka tai nav piekritības, atstājot lietu bez izskatīšanas.

Minētais izriet arī no Civilprocesa likuma 219.panta pirmās daļas 5.punkta, kurš uzliek pienākumu tiesai atstāt prasību bez izskatīšanas, ja saskaņā ar Latvijas Republikai saistošiem starptautiskiem līgumiem un Eiropa Savienības tiesību normām lieta nav piekritīga Latvijas tiesām.

5. PARALĒLIE PROCESI

Līdzīgi kā citos Eiropas Savienības regulējumos, arī Briseles IIbis regulā ir ietverta *lis pendens* norma. Tie ir noteikumi, kuru mērķis ir novērst paralēlu tiesvedību dažādās dalībvalstīs risku jeb situācijas, kad vairākās dalībvalstīs vienlaicīgi notiek tiesvedība par vienu un to pašu priekšmetu.

No Briseles IIbis regulas 19.panta 2.punkta izriet, ka vecāku atbildības jautājumos par paralēlu tiesvedību ir uzskatāma tādu prasības pieteikumu izskatīšana vienlaicīgi vairākās dalībvalstu tiesās starp tām pašām pusēm, kas attiecas uz vienu un to pašu bērnu un ir balstītas uz viena un tā paša pamata.

Atbilstoši regulas noteikumiem tiesai, kurā prasība iesniegta kā otrajā, konstatējot paralēlu tiesvedību kādā citā dalībvalsts tiesā, ir pienākums pēc savas iniciatīvas apturēt lietas izskatīšanu līdz laikam, kad tiek noteikta tās tiesas piekritība, kurā prasība iesniegta kā pirmajā.

Lai gan regulas tekstā iekļauta norāde par vienām un tām pašām paralēlo tiesvedību strīda pusēm, autore konstatē, ka saskaņā ar Eiropas Savienības Tiesas sniegto 19.panta interpretāciju strīda puses nav izšķirošais kritērijs paralēlas tiesvedības konstatēšanā.¹⁷⁴ Vērtējot paralēlas tiesvedības esamību, būtiski konstatēt vien to, vai dalībvalstu tiesās iesniegtās prasības attiecas uz vienu un to pašu bērnu un celtas uz tā paša pamata, bet nav nepieciešams, lai tās obligāti būtu starp tām pašām pusēm.

Viens no jautājumiem, kas tiesām radījis neskaidrības Briseles IIbis regulas 19.panta piemērošanā, ir saistīts ar regulas 19.panta un 20.panta, kurā regulēta pagaidu aizsardzības pasākumu veikšana, savstarpējo mijiedarbību, un tieši – vai par paralēlu tiesvedību uzskatāma arī situācija, kad paralēli tiesvedībai vienas dalībvalsts tiesā, kurā lieta tiek izskatīta pēc būtības, kādā citā dalībvalsts tiesā tiek izskatīts jautājums par pagaidu aizsardzības pasākumu veikšanu.

Šajā jautājumā būtiski aplūkot divus savstarpēji saistītus Eiropas Savienības Tiesas spriedumus – lietās Nr.C-256/09 un C-296/10. Īss abu lietu faktisko apstākļu izklāsts ir šāds: Vācijas pilsoņi pārvācās uz dzīvi Spānijā kopā ar dzīvesbiedru – Vācijā dzimušu Spānijas pilsoni. Attiecību laikā Spānijā priekšlaicīgi dzima dvīņi – zēns un meitene, kuriem ir Vācijas un Spānijas pilsonība.¹⁷⁵

Neilgi pēc bērnu dzimšanas attiecības starp vecākiem pasliktinājās, un māte atzinās, ka vēlas kopā ar bērniem atgriezties Vācijā. Vecāki vienojās, ka māte varēs ar abiem bērniem doties uz Vāciju, tiklīdz viens no dvīņiem – zēns, būs spējīgs ceļot, jo meitenei sliktā veselības stāvokļa dēļ bija nepieciešama vairākus mēnešus ilga aprūpe Spānijas slimnīcā. Rezultātā māte

¹⁷⁴ EST 09.11.2010. spriedums lietā C-296/10 Bianca Purrucker v Guillermo Vallés Pérez, para.65.

¹⁷⁵ EST 15.07.2010. spriedums lietā C-256/09, Bianca Purrucker v Guillermo Valles Perez.

kopā ar zēnu devās uz Vāciju, savukārt tēvam tika noteikta saskarsmes tiesības izmantošanas kārtība.¹⁷⁶

Bērnu tēvs tomēr uzskatīja, ka minētā vienošanās nav tiesiska un Spānijas tiesā iesniedza pieteikumu par steidzama pagaidu noregulējuma pieņemšanu, kas piešķirtu viņam abu bērnu aprūpes tiesības un noteiktu, ka dēlam ir jādodas atpakaļ uz Spāniju, savukārt mātei katru mēnesi jāmaksā uzturlīdzekļi bērnu uzturēšanai. Spānijas tiesa atzina savu piekritību lietā par pagaidu pasākumu noteikšanu un izdeva attiecīgo rīkojumu. Jau pēc tiesvedības uzsākšanas Spānijas tiesā, taču pirms minētā rīkojuma izdošanas, bērnu māte prasību cēla Vācijas tiesā, lūdzot viņai piešķirt abu bērnu aprūpes tiesības.¹⁷⁷

Tādējādi radās situācija, ka strīda, par kuru pagaidu noregulējuma tiesvedība tika ierosināta Spānijas tiesā, pamats ir identisks tam, par kuru vēlāk tika celta prasība izskatīt lietu pēc būtības Vācijas tiesā. Abu tiesvedību pamatā bija lūgums panākt tiesas pasākumu veikšanu vecāku atbildības jomā attiecībā uz kopēju bērnu un katrā no tiesvedībām prasot attiecīgajai pusei piešķirt atsevišķu aizgādību, tādējādi risinot vienu un to pašu jautājumu divu dalībvalstu tiesu paralēlās tiesvedībās.

Bērna tēvs vēlējās panākt Spānijas tiesas izdotā rīkojuma par pagaidu aizbildnību izpildīšanu Vācijā, bet Vācijas tiesai radās neskaidrības par šāda rīkojuma izpildi atbilstoši Briseles IIbis regulā noteiktajai nolēmumu izpildes kārtībai, līdz ar ko tā vērsās Eiropas Savienības Tiesā. Tādējādi tika uzsākta pirmā tiesvedība (lieta Nr.C-256/09) jautājumā par to, vai regulas 21.panta un turpmāko pantu noteikumi par spriedumu atzīšanu un izpildi attiecas arī uz pagaidu pasākumiem, ja šie pasākumi ir saistīti ar bērna aizbildnības tiesībām.¹⁷⁸

Šīs tiesvedības ietvaros Eiropas Savienības Tiesa atzina, ka šādu rīkojumu, kas pieņemts par labu tēvam, tiktāl, ciktāl ar to noteikti pagaidu pasākumi saistībā ar aizbildnības tiesībām, kas ir Briseles IIbis regulas 20.panta darbības jomā, nevar izpildīt saskaņā ar regulas 21.pantu, kurā regulēta spriedumu atzīšanas kārtība.¹⁷⁹

Tajā pašā laikā Vācijas tiesa, izskatot bērnu mātes iesniegto prasības pieteikumu par bērnu aprūpes tiesību piešķiršanu un uzzinot par starp pusēm jau uzsākto tiesvedību Spānijas tiesā, vēlējās iegūt precizētu informāciju par šīs lietas izskatīšanas gaitu un it īpaši par Spānijas tiesas izdotu rīkojumu, tādēļ sazinājās ar attiecīgo Spānijas tiesu.¹⁸⁰

Tā kā ka abu tiesu saziņa un komunikācija nebija veiksmīga, Vācijas tiesai radās šaubas par tās jurisdikcijas esamību un nepieciešamību piemērot Briseles IIbis regulas normas par

¹⁷⁶ EST 15.07.2010. spriedums lietā C-256/09, Bianca Purrucker v Guillermo Valles Perez.

¹⁷⁷ Ibid.

¹⁷⁸ Ibid.

¹⁷⁹ Ibid.

¹⁸⁰ EST 09.11.2010. spriedums lietā C-296/10 Bianca Purrucker v Guillermo Vallés Pérez.

paralēlo tiesvedību. Rezultātā pēc Vācijas tiesas iniciatīvas Eiropas Savienības Tiesā tika uzsākta otra tiesvedība jautājumā par to, vai Briseles IIbis regulas noteikumi par *lis pendens* tiesvedībām vecāku atbildības lietās ir piemērojami arī gadījumos, ja starp tiesvedību vienā dalībvalsts tiesā, kurā strīds tiek izskatīts pēc būtības, paralēli citā dalībvalsts tiesā tiek izskatīts pieteikums par pagaidu pasākumu noteikšanu Briseles IIbis regulas 20.panta kārtībā par tādu pašu jautājumu.¹⁸¹ Tieši šīs tiesvedības ietvaros Eiropas Savienības tiesa ir sniegusi plašu interpretāciju par regulas 19.panta 2.punkta un 20.panta savstarpējo mijiedarbību.

Līdzīgi kā citās lietās, arī šeit tiesa ir uzsvērusi dalībvalstu tiesību sistēmu krasās atšķirības un Briseles IIbis regulas autonomās interpretācijas nepieciešamību un nozīmi, atzīstot, ka arī regulas 19.panta 2.punktā lietotie jēdzieni, lai konstatētu *lis pendens* situāciju, ir uzskatāmi par autonomiem. Turklāt šie jēdzieni ir jādefinē, ņemot vērā normas mērķi novērst nesavienojamus lēmumus.¹⁸²

Atsaucoties uz iepriekšējā lietā Nr.C-256/09 ietvertajiem secinājumiem par to, ka Briseles IIbis regulas 20.pants par pagaidu aizsardzības pasākumu veikšanu nav uzskatāms par noteikumu, ar kuru tiesai tiek piešķirta jurisdikcija lietas izskatīšanai pēc būtības, Eiropas Savienības Tiesa atzina, ka *lis pendens* situācija nav iespējama starp pieteikumu noteikt pagaidu pasākumus 20.panta izpratnē un prasību izskatīt lietu pēc būtības, kā tas noticis izskatāmajā lietā.¹⁸³

Autore atzīst, ka šāda *lis pendens* normu interpretācijas pamatotība izriet arī no regulas 20.panta 2.punkta, kurā paredzēts, ka dalībvalsts veiktos pagaidu aizsardzības pasākumus pārtrauc piemērot brīdī, kad tās dalībvalsts tiesa, kuras piekritībā ir strīda izskatīšana pēc būtības, ir veikusi pasākumus, kurus tā uzskata par atbilstošiem.

Tādējādi jau minētās normas mērķis ir novērst pretrunīgu nolēmumu risku starp lēmumu, ar kuru ir noteikti pagaidu pasākumi regulas 20.panta izpratnē, un galīgo lēmumu, ko pieņēmusi kompetentā tiesa lietas izskatīšanai pēc būtības.

Minētais gan nenozīmē, ka tiesām ir jāveic dalībvalstu tiesvedību nošķiršana atkarībā no to rakstura, proti, vai lieta ierosināta par pagaidu noregulējuma pieņemšanu vai tāda nolēmuma pieņemšanu, ar ko lieta tiktu izņemta pēc būtības, jo atsevišķu valstu nacionālais regulējums paredz tiesas pienākumu uzsākt pagaidu noregulējuma tiesvedību arī pirms tiesvedības uzsākšanas pēc būtības. Proti, pagaidu aizsardzības pasākumu veikšana regulas 20.panta kārtībā atsevišķās dalībvalstīs var būt procesuāli noregulēts priekšnoteikums, lai tiesa varētu uzsākt lietas izskatīšana pēc būtības.

¹⁸¹ EST 09.11.2010. spriedums lietā C-296/10 Bianca Purrucker v Guillermo Vallés Pérez.

¹⁸² Ibid., para.66,67.

¹⁸³ Ibid.

Tādējādi tiesām, izvērtējot, vai pastāv *lis pendens* situācija, ir nepieciešams noskaidrot, vai prasītājs vēlas tiesā, kurā pirmajā ir celta prasība, saņemt šīs tiesas nolēmumu, pamatojoties uz tās kompetenci izskatīt lietu pēc būtības, vai tikai nolēmumu par pagaidu aizsardzības pasākumu veikšanu.¹⁸⁴

Tikai tad, ja no sākotnēji celtās prasības pamata un lietas apstākļiem nav saskatāms pamats, kas ļautu attiecīgajai tiesai izskatīt lietu pēc būtības, tiesa, kurā prasība celta kā otrajā, ir, pamats uzskatīt, ka konkrētajā gadījumā nav *lis pendens* riska. Savukārt gadījumā, ja no celtās prasības un lietas apstākļiem, pat ja tā ir par pagaidu pasākumu noteikšanu, izriet, ka prasība ir iesniegta tiesā, kurai iespējams varētu būt kompetence strīdu izšķirt arī pēc būtības, tiesai, kurā prasība celta kā otrajā, ir jāatliek lietas izskatīšana līdz brīdim, kad tiek konstatēta sākotnējās tiesas jurisdikcija.¹⁸⁵

Ievērojot minēto, autore secina, ka *lis pendens* izvērtējums atsevišķās situācijās var izrādīties visai sarežģīts process, kura ietvaros tiesai nepieciešams izvērtēt ne tikai savas, bet arī citas tiesas iespējamās jurisdikcijas esamību lietas izskatīšanai pēc būtības. Turklāt šajā procesā būtiska nozīme piešķirama Briseles IIbis regulā noteiktajam tiesu savstarpējas sadarbības un uzticības principam, jo šāds vērtēšanas process nav iedomājams bez informācijas pieprasīšanas no citas dalībvalsts tiesas par tajā uzsākto tiesvedību un lietas faktiskajiem apstākļiem.

Tādējādi tiesai, kurā prasība celta kā otrajā, ir nepieciešams paziņot otrai tiesai par celto prasību un vērst pēdējās uzmanību uz *lis pendens* iespēju, uzaicinot to sniegt informāciju par tas tiesvedībā esošo lietu un izteikt savu viedokli par tiesas kompetenci. Tāpat tiesa, kurā prasība celta kā otrajā, var vērsties pie savas dalībvalsts centrālās iestādes, lai tā iesaistās jautājuma risināšanā.

Neskatoties uz minēto, praksē nākas sastapties ar gadījumiem, kad tiesa iegulda laiku un pūles informācijas iegūšanā no citas dalībvalsts tiesas un centrālās iestādes, bet tās nesniedz nepieciešamo informāciju par uzsākto tiesvedību un celtās prasības apstākļiem. Rezultātā tiesa nevar pārliecināties par *lis pendens* iespējamību, jo tās rīcībā nav neviena elementa, kas liecinātu, ka citā tiesā ir iesniegta prasība uz tāda paša pamata un kas pierādītu šīs citas tiesas kompetenci lietas izskatīšanai pēc būtības.

Minētais apliecina, ka attiecībā uz informācijas apmaiņu starp dalībvalstu tiesām un centrālajām iestādēm praksē problēmas rada jautājums par to, cik ilgi dalībvalsts tiesai ir jāgaida šāda informācija no otras dalībvalsts tiesas vai tās centrālās iestādes, lai pieņemtu lēmumu par tiesas jurisdikcijas esamību vai neesamību lietas izskatīšanai pēc būtības.

¹⁸⁴ EST 09.11.2010. spriedums lietā C-296/10 Bianca Purrucker v Guillermo Vallés Pérez.

¹⁸⁵ Ibid.

Autore konstatē, ka Eiropas Savienības Tiesas praksē nav noteikts konkrēts laika posms šāda lēmuma pieņemšanai, bet gan tiek atzīts, ka šāds nolēmums pieņemams saprātīgā termiņā, proti, pēc saprātīga termiņa beigām, kurā cita dalībvalsts tiesa varēja sniegt atbildes. Turklāt, vērtējot jautājumu par saprātīgu termiņu, vērā ņemamas tieši bērna intereses attiecīgās lietas konkrētajos apstākļos.¹⁸⁶

Autores ieskatā, Briseles IIbis regulas *lis pendens* normai ir īpaši nozīmīga loma pārrobežu vecāku atbildības strīdu risināšanā. Šādas normas neesamības gadījumā vairāku dalībvalstu tiesās paralēli varētu tikt pieņemti savstarpēji nesavienojami nolēmumi, kas savukārt liktu apšaubīt Briseles IIbis jurisdikciju normu efektivitāti un taisnīguma ievērošanu lietu izskatīšanā.

Tāpat jāpiekrīt tiesību zinātņu profesora Endrjū Dikinsona (Andrew Dickinson) viedoklim par to, ka paralēlu tiesvedību rezultāta pieņemtie nesavienojamie spriedumi liktu izaicinājumu arī dalībvalstu savstarpējās uzticēšanās principa darbībai.¹⁸⁷ Tāpat dažādās dalībvalstīs pieņemti un savstarpēji nesavienojami nolēmumi vecāku atbildības strīdā var novest pie situācijas, ka strīda atrisināšanai katrā no dalībvalstīm nebeidzami tiktu uzsāktas jaunas tiesvedības. Šāda situācija, protams, nebūtu savienojama ar Briseles IIbis regulā uzsvērto bērnu interešu ievērošanas principu.

¹⁸⁶ EST 09.11.2010. spriedums lietā C-296/10 Bianca Purrucker v Guillermo Vallés Pérez, par.81-82.

¹⁸⁷ Dickinson A., Lein E. *The Brussels I Regulation Recast*. Oxford: Oxford University Press, 2015, p.321.

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autore aizstāvēšanai izvirza šādas tēzes:

- 1) Atšķirībā no iepriekšējiem Eiropas Savienības tiesiskajiem regulējumiem, Briseles IIbis regula nodrošina visu bērnu vienlīdzību un ir piemērojama vecāku atbildības lietās par bērnu neatkarīgi no tā, vai strīds ir saistīts ar laulības lietu, vai vecāki ir/nav precējušies, vai puses lietā ir/nav bērna bioloģiskie vecāki. Tāpat regula piemērojama arī attiecībā uz tādiem ar vecāku atbildību saistītiem jautājumiem, kas saskaņā ar dalībvalsts nacionālajiem tiesību aktiem ietilpst publisko tiesību jomā.
- 2) Vispārējā piekritības principa pamatā ir bērna pastāvīgā dzīvesvieta, savukārt izņēmuma gadījumos piekritība var tikt noteikta, pamatojoties uz bērna klātbūtni vai ievērojot pušu autonomijas principu.
- 3) Tiesām, nosakot bērna pastāvīgo dzīvesvietu, jāņem vērā Eiropas Savienības Tiesas sniegtās vadlīnijas. Pirmkārt, papildus bērna vienkāršai fiziskai klātbūtnei dalībvalstī bērna dzīvesvietai jābūt saistībai ar noteiktu pastāvīgumu vai regularitāti. Otrkārt, bērna pastāvīgajai dzīvesvietai jāatspoguļo zināma bērna integrācijas pakāpe sociālajā un ģimenes vidē.
- 4) Bērna pilsonība, deklarētā dzīvesvieta un bieža došanās uz izcelsmes dalībvalsti nav atzīstama par izšķirošiem kritērijiem, lai attiecīgo dalībvalsti atzītu par bērna pastāvīgo dzīvesvietu.
- 5) Jo bērns ir jaunāks, jo svarīgāk, nosakot viņa pastāvīgo dzīvesvietu, ir noskaidrot tieši viņa galvenā aprūpētāja nodomus un integrāciju sociālajā un ģimenes vidē.
- 6) Briseles IIbis regulas 13.panta 1.punkta piekritības pamats, pamatojoties uz fizisku bērna klātbūtni, ir ar pagaidu raksturu, jo bērna pastāvīgās dzīvesvietas neesamība uzskatāma par izņēmuma situāciju. Tiklīdz konstatējama pieteikami noturīga un stipra bērna saikne ar kādu valsti, lai to atzītu par pastāvīgo dzīvesvietu, nepieciešamība īpašam jurisdikcijas noteikumam, pamatojoties uz bērna klātbūtni, ir zudusi.
- 7) Piekritības noteikums, kura pamatā ir bērna klātbūtne, nav nekādā veidā saistīts ar pagaidu drošības pasākumiem, kas noteikti Briseles IIbis regulas 20.pantā, kā arī pagaidu pasākumu veikšana nav pamats, ar kuru tiesai tiek piešķirta jurisdikcija lietas izskatīšanai pēc būtības.
- 8) Autore izvirza priekšlikumu papildināt Briseles IIbis regulas 14.pantu, saskaņā ar kuru piekritība vecāku atbildības strīdā nosakāma atbilstoši dalībvalsts tiesībām, nosakot konkrētu piekritības noteikšanas kritēriju un tādā veidā nepieļaujot valsts nacionālo tiesību piemērošanu. Tādā veidā tiktu mazināta iespēja, ka ne dalībvalstij, ne trešās valsts tiesai nav piekritības attiecībā uz vecāku atbildības lietu.

9) Briseles IIbis regulā nepieciešams ietvert *forum necessitatis* noteikumu jeb piekritības pamatu, kas izņēmuma kārtā pieļauj, ka dalībvalsts tiesai ir piekritīga lieta, kura saistīta ar trešo valsti, lai nodrošināta tiesas pieejamība attiecībā uz ikvienu bērnu arī situācijās, ja izrādās, ka tiesvedība attiecīgajā trešajā valstī ir neiespējama.

10) Tiesai, lemjot jautājumu par jurisdikcija nodošanu citai tiesa Briseles IIbis regulas 15.panta kārtībā, ir jāizvērtē, vai lietas nodošana citai tiesai var sniegt faktisku un konkrētu pievienotu vērtību lēmuma pieņemšanā attiecībā uz bērnu, kā arī jāpārlicinās, ka jurisdikcijas nodošana citas dalībvalsts tiesai neradīs negatīvas ietekmes uz attiecīgā bērna situāciju risku.

11) Paralēlas tiesvedības jeb *lis pendens* izvērtējums atsevišķās situācijās var izrādīties visai sarežģīts process, kura ietvaros tiesai nepieciešams izvērtēt ne tikai savas, bet arī citas tiesas iespējamās jurisdikcijas esamību lietas izskatīšanai pēc būtības.

IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

Literatūra

1. Autoru kolektīvs. Angļu – latviešu vārdnīca. Rīga: Avots, 2007.
2. Autoru kolektīvs. Eiropas Savienības tiesības. I daļa. Institucionālās tiesības. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014.
3. Beaumont P. Piekritība pārrobežu lietās par vecāku atbildību. Rēzekne: SIA “Latgales druka”, 2010.
4. Corneloup S., Heiderhoff B., Honorati C., Jault-Seseke F., Kruger T., Rupp C., Loon van H., Verhellen J. Children. On the Move: A Private. International Law. Perspective. Legal Affairs. [B.v.]: Directorate General for Internal Policies of the Union. Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, 2017.
5. Dickinson A., Lein E. The Brussels I Regulation Recast. Oxford: Oxford University Press, 2015.
6. Eiropas Komisija. Prakses rokasgrāmata par Briseles IIa regulas piemērošanu. Beļģija: Eiropas Savienība, 2013.
7. Eiropas Komisija. Tiesiskā sadarbība civillietās Eiropas Savienībā. Rokasgrāmata praktizējošiem juristiem. Beļģija: Eiropas Savienība, 2013.
8. Eiropas Komisija: Kopienas noteikumus par jurisdikciju piemēro arī dalībvalstīs un dažās valstīs, kas nav Eiropas Savienības dalībvalstis. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/jurisdiction_courts/jurisdiction_courts_int_lv.htm [aplūkots 13.01.2017.]
9. Eiropas Komisija: Praktiskā rokasgrāmata Padomes Regulas (EK) Nr.2201/2003 piemērošanai. Beļģija: Eiropas Komisija, 2005.
10. Eurostat: Marriage and divorce statistics. Pieejams: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Marriage_and_divorce_statistics#A_rise_in_births_outside_marriage [aplūkots 05.02.2017.]
11. Feldkemper-Bentrop R. Cross border parental responsibility, jurisdiction rules including prorogation of jurisdiction, p.7-8. Pieejams: http://www.ejtn.eu/PageFiles/6333/Cross_border_parental_responsibility.pdf [aplūkots 03.03.2018.]
12. Guļevska D. Latviešu valodas vārdnīca: A-Ž. [B.v.]: Avots, 1987, 695.lpp.

13. Ģenerālvokāta Melhiora Vatelē (Melchior Wathelet) secinājumi lietā C-428/15, sniegti 2016.gada 16.jūnijā.
Pieejams:<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d0f130deb8829ebb7bdf472ab3ebcd29ea3a14f4.e34KaxiLc3eQc40LaxqMbN4Pb38Pe0?text=&docid=180302&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=427810> [aplūkots 22.03.2018.]
14. Ģenerālvokāta Nilsa Vāla (Nils Wahl) secinājumi lietā C-111/17 PPU, sniegti 2017.gada 16.maijā.
Pieejams:<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=190732&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=602959> [aplūkots 15.03.2018.]
15. Ģenerālvokātes Eleanoras Šarpstones [Eleanor Sharpston] secinājumi lietā C-256/09 Bianca Purrucker v Guillermo Vallés Pérez, sniegti 2010.gada 20.maijā. Pieejams:
<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=82510&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=682336> [aplūkots 15.02.2018.]
16. Ģenerālvokātes Julianas Kokotes (Juliane Kokott) secinājumi lietā C-523/07, sniegti 2009.gada 29.janvārī.
Pieejams:<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30db2b37b95a86d048ec976bc96aba9aecf0.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuLbNn0?text=&docid=75436&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5352136> [aplūkots 22.03.2017.]
17. Jenard P. Report on the Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matter (signed at Brussels, 27 September 1968). Official Journal of the European Union, March 1979, No.C 59.
18. Kačevska I., Rudevskā B. Pētījums “Eiropas Savienības regulu attiecībā uz Eiropas Savienības līmeņa procedūru civillietās praktiskā piemērošana: Baltijas valstu pieredze”. Rīga: Tieslietu ministrija.
19. Kačevska I., Rudevskā B., Buka A., Dambergs M., Fillers A. Rekomendācijas un vadlīnijas. Efektīva Eiropas Savienības tiesību aktu pārrobežu tiesiskās sadarbības jomā civillietās izstrāde, pārņemšana, ieviešana un piemērošana (Latvijā, Ungārijā, Vācijā, Zviedrijā un Apvienotajā Karalistē). Rīga: [b.i.], 2015.
20. Komisijas 2014.gada 15.aprīļa ziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei un Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai par to, kā tiek piemērota Padomes Regula (EK) Nr. 2201/2003 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas (EK) Nr.1347/2000 atcelšanu.

21. Kruger T. Civil jurisdiction rules of the European Union and their impact on third States. Leuven: [b.i.], 2005.
22. Kruger T., Samyn L. Brussels II bis: successes and suggested improvements. *Journal of Private International Law*, 2016, Vol.12., No.1.
23. Kucina I., Zikmane A. Briseles Iibis Regulas jurisdikcijas normu piemērošana laulības lietās un vecāku atbildības lietās Latvijas tiesās. Rēzekne: Latgales druka, 2010.
24. Lenaerts K. The best interests of the child always come first: The Brussels Iibis regulation and the European Court Of Justice. *Mykolas Romeris University periodical reviewed research papers Jurisprudence*, 2013, Vol. 20.
25. Lowe N. The impact of the revised Brussels II Regulation on cross-border relocation. *The Judges Newsletter: Special Edition*, 2010, No.1.
26. Magnus U., Mankowski P. (eds.), *Brussels Iibis Regulation. European Commentaries on Private International Law: Volume 2*. Munich: Sellier, 2012.
27. Nuyts A. Study on residual jurisdiction. Review of the Member States Rules concerning the Residual Jurisdiction of their courts in Civil and Commercial Matters pursuant to the Brussels I and II Regulations. Brussel: European Commission, 2007.
28. P.Stone, *EU Private International Law. Harmonization of Laws*. Edward Elgar Publishing Limited, 2006.
29. Persano F. No Briseles Iibis regulas līdz priekšlikumam Padomes regulai, ar ko groza Regulu (EK) Nr.2201/2003 attiecībā uz jurisdikciju laulības lietās un ievieš noteikumus par šajās lietās piemērojāmām tiesībām. Rēzekne: SIA "Latgales druka", 2010.
30. Rauscher T. Parental Responsibility Cases under the new Council Regulation "Brussels IIA". *The European Legal Forum*, 2005, Issue 1.
31. Rumenov I. Determination of the Child's Habitual Residence According to the Brussels II bis Regulation. In: *Pravni letopis 2013*. Ljubljana: Inštitut za primerjalno pravo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, 2013.
32. Stalford H. *Children and the European Union: Rights, Welfare and Accountability*. Oxford, Portland and Oregon: Hart Publishing, 2012.
33. Stone P. *EU Private International Law: Harmonization of Laws*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2006.
34. Tieslietu Ministrija: Padomes 2003.gada 27.novembra regula (EK) Nr. 2201/2003 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas (EK) Nr.1347/2000 atcelšanu jeb Briseles Iibis regula. Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/cits/eiropas-savienibas-regulejums-padomes-regula-ek-nr-2201-2003-2003-gada-27-novembris-par-jur> [aplūkots 12.01.2017.]

Normatīvie akti

35. 1968 Brussels Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters (Consolidated version CF 498Y0126(01)). Done at Brussel 27.09.1968. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A41968A0927%2801%29> [12.01.2017. red.]
36. Konvencija par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem. Parakstīta Hāgā 25.10.1980. [15.03.2017. red.]
37. Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters. Done at Lugano 16.09.1988. Pieejams: <https://curia.europa.eu/common/recdoc/convention/en/c-textes/lug-idx.htm> [12.01.2017. red.]
38. Bērnu tiesību konvencija. Parakstīta Ņujorkā 20.11.1989. [15.03.2017. red.]
39. Hāgas konvencija par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem. Parakstīts Hāgā 19.10.1996. [15.03.2017. red.]
40. Konvencija par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komercietās. Parakstīta Lugano 30.10.2007. Pieejams: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:22009A0610\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:22009A0610(01)) [15.01.2017. red.]
41. Padomes Regula Nr.1347/2000 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par abu laulāto vecāku atbildību par bērniem. Pieņemta 29.05.2000. [05.02.2017. red.]
42. Padomes Regula (EK) Nr.1206/2001 par sadarbību starp dalībvalstu tiesām pierādījumu iegūšanā civillietās un komercietās. Pieņemta 28.05.2001. [12.04.2017. red.]
43. Padomes Regula (EK) Nr.2201/2003 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas (EK) Nr.1347/2000 atcelšanu. Pieņemta 27.11.2003. [05.02.2017. red.]
44. Padomes Regula (EK) Nr.4/2009 par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, nolēmumu atzīšanu un izpildi un sadarbību uzturēšanas saistību lietās. Pieņemta 18.12.2008. [15.03.2017. red.]
45. Padomes Regula (ES) Nr.1259/2010, ar kuru īsteno ciešāku sadarbību attiecībā uz tiesību aktiem, kas piemērojami laulības šķiršanai un laulāto atšķiršanai. Pieņemta 20.12.2010. [15.03.2017. red.]
46. Civilprocesa likums: LV likums. Pieņemts 14.10.1998. [01.07.2013.-31.10.2013. red.]
47. Dzīvesvietas deklarēšanas likums: LV likums. Pieņemts 20.06.2002. [22.03.2017. red.]

Juridiskās prakses materiāli

48. EST 27.11.2007. spriedums lietā C-435/06.
49. EST 02.04.2009. spriedums lietā C-523/07.
50. EST 15.07.2010. spriedums lietā C-256/09, Bianca Purrucker v Guillermo Valles Perez.
51. EST 09.11.2010. spriedums lietā C-296/10 Bianca Purrucker v Guillermo Vallés Pérez.
52. EST 22.12.2010. spriedums lietā C-497/10 PPU Barbara Mercredi v Richard Chaffe.
53. EST 01.10.2014. spriedums lietā C-436/13.
54. EST 12.11.2014. spriedums lietā C-656/13 L v M.
55. EST 28.01.2015. spriedums lietā C-375/13 Kolassa.
56. EST 21.10.2015. spriedums lietā Nr. C-215/15 Vasilka Ivanova Gogova v Ilija Dimitrov Iliev.
57. EST 27.10.2016. C-428/15 Child and Family Agency v J. D.
58. EST 15.02.2017. spriedums lietā Nr.C-499/15 W, V v X.
59. EST 08.06.2017. spriedums lietā C-111/17 PPU OL v PQ.
60. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 27.08.2015. spriedums lietā Nr.SKC-2786/2015. [nav publicēts]
61. Latvijas Republikas Augstākās tiesas 21.04.2017. rīcības sēdes lēmums lietā Nr.C12274315. [nav publicēts]
62. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 15.03.2016. lēmums lietā Nr.31162916 [nav publicēts].
63. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 17.11.2016. lēmums lietā Nr.C30647116 [nav publicēts].
64. Vidzemes apgabaltiesas 29.06.2016. lēmums lietā Nr.CA-0378-16/11 [nav publicēts].
65. Vidzemes apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 20.02.2014. lēmums lietā Nr.C08027611 [nav publicēts].
66. Zemgales apgabaltiesas 21.03.2017. spriedums lietā Nr.C07069516 [nav publicēts].
67. Ventspils tiesas 29.11.2011. lēmums lietā Nr.3-10/0084 [nav publicēts].
68. Alūksnes rajona tiesas 28.08.2013. lēmums lietā Nr.C08027611 [nav publicēts].
69. Vidzemes priekšpilsētas tiesas 13.09.2016. lēmums lietā Nr.C30647116 [nav publicēts].
70. Jelgavas tiesas 28.02.2017. lēmums lietā Nr.C15271515 [nav publicēts].
71. Tukuma rajona tiesas 25.08.2017. lēmums lietā Nr.3-10/0031/3 [nav publicēts].
72. Liepājas tiesas 10.11.2017. lēmums lietā Nr.3-10/0102/17 [nav publicēts].
73. Vidzemes priekšpilsētas tiesas 18.12.2017. lēmums lietā Nr.C30663317 [nav publicēts].
74. Kurzemes rajona tiesas 08.02.2018. lēmums lietā Nr.3-10/0006/18 [nav publicēts].

75. Apvienotās Karalistes Augstās tiesas 02.05.2014. spriedums lietā Nr.FD14P00293.
Pieejams: <https://www.gaylawnet.com/laws/cases/14UKHC1280-02MY.pdf> [aplūkots 15.03.2018.]
76. Apvienotās Karalistes Augstās tiesas 14.03.2014. spriedums lietā Nr.FD14P00124.
Pieejams: <http://www.familylawweek.co.uk/site.aspx?i=ed128872> [aplūkots 15.03.2018.]

Dokumentārā lapa

Maģistra darbs “Aktuālās problēmas jurisdikcijas noteikšanā vecāku atbildības lietās Eiropas Savienības ietvaros” izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā Fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: Zane Ozoliņa _____ 20.04.2018.

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Vadītāja: asociētā profesore *Dr. iur.* Irēna Kucina _____ .04.2018.

Recenzents: _____

Darbs iesniegts Starptautisko un Eiropas tiesību zinātņu katedrā 20.04.2018.

Metodiķe: Baiba Beļicka _____

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē 2018.gada __.____.,
prot. Nr. _____, vērtējums ____ (_____).

Komisijas sekretārs (-e): _____